

Bergs kommun

Framsyns- och scenarioanalys

Slutrapport

2026-06-15

MEDFINANSIERAS AV

Distribution

Bergs kommun

Framsyns- och scenarioanalys

Slutrapport

2026-06-15

Förberedd för

Bergs kommun

Ängesvägen 4
845 31 Svenstavik

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund till och syfte med uppdraget	5
1.2 Disposition	5
2. Metod	6
2.1 Data och underlag	6
2.2 Trendbegrepp och urval	6
2.3 Scenarioplanering och scenariomodellering	7
2.4 Workshop och dialogprocess	8
3. Lägesbild av Jämtlands inland	10
3.1 Regionens utveckling i korthet	10
3.2 Strukturella utmaningar	10
3.3 Variationer mellan kommuner	12
3.4 Gemensamma utmaningar och variationer	12
4. Trendanalys	14
4.1 Sju huvudtrender	14
4.1.1 Demografisk omvandling	14
4.1.2 Digital omställning och uppkoppling	16
4.1.3 Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad	17
4.1.4 Offentliga resurser och infrastruktur	19
4.1.5 Klimatförändringar och grön omställning	20
4.1.6 Lokalsamhälle och attraktivitet	22
4.1.7 Regionens tillväxtcentrum som motor eller magnet	23
4.2 Trendernas samband och helhet	25
5. Scenarioanalys	27
5.1 Från trender till scenarioanalys	27
5.2 Fyra framtidsscenarier	27
5.2.1 Scenario A: Diversifierat uppsving	29
5.2.2 Scenario B: Försiktigt lyft	32
5.2.3 Scenario C: Status quo	35
5.2.4 Scenario D: Dubbel tillbakagång	40
5.3 Sammanfattning av scenarier	45
6. Diskussion och reflektioner	47
Litteraturförteckning	49

Sammanfattning

Denna rapport redovisar en trend- och scenarioanalys för Jämtlands inland med horisontår 2035. Analysen har tagits fram inom ramen för förstudien Hub2030 – Framtidens utvecklingsnoder, där kommunerna Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda och Strömsund samt civilsamhället och näringslivet undersöker hur framtidens utvecklingsnoder i glesbygd kan stärkas. Syftet är att ge kommunerna en gemensam kunskapsbas och ett strategiskt underlag för att hantera osäkerhet, identifiera viktiga vägval och stärka den långsiktiga handlingsförmågan.

Lägesbilden visar att inlandskommunerna delar flera strukturella utmaningar: minskande och åldrande befolkning, små arbetsmarknader, långa avstånd, höga kostnader för service och infrastruktur samt svårigheter med kompetensförsörjning. Samtidigt finns viktiga tillgångar i form av stark lokal identitet, natur- och kulturmiljöer, företagande, civilsamhälle, energiresurser och attraktiva livsmiljöer. Kommunerna har liknande grundutmaningar, men förutsättningarna varierar mellan exempelvis orter med pendlingsavstånd till Östersund, fjällnära besöksnärsområden och mer perifera skogs- och inlandsbygder.

Trendanalysen identifierar sju centrala trendområden: demografisk omvandling, digital omställning, näringslivets strukturomvandling, offentliga resurser och infrastruktur, klimatförändringar och grön omställning, lokalsamhälle och attraktivitet samt relationen mellan inlandet och regionala tillväxtcentrum som Östersund och Åre. Trenderna påverkar varandra ömsesidigt. Exempelvis kan en demografisk minskning leda till svagare serviceunderlag och kompetensbrist, medan digitalisering, grön omställning och starkare lokalsamhällen kan skapa nya möjligheter för boende, arbete och företagande.

Utifrån trendanalysen har fyra framtidsscenarier formulerats. **Scenario A: Diversifierat uppsving** beskriver ett inland där befolkningen stabiliseras och ekonomin breddas genom nya företag, digitalisering, grön omställning och stärkt lokal service. **Scenario B: Försiktigt lyft** visar en framtid där ekonomin stärks genom större investeringar, men där befolkningen ändå fortsätter minska och utvecklingen koncentreras till vissa noder. **Scenario C: Status quo** beskriver en situation där befolkningen stabiliseras genom livsstilsinflyttning och distansarbete, men där den lokala ekonomin förblir sårbar och beroende av ideellt engagemang. **Scenario D: Dubbel tillbakagång** illustrerar en utveckling där både befolkning och ekonomi försvagas, service centraliseras och lokalsamhällen tappar kraft.

Scenarierna ska inte ses som prognoser, utan som verktyg för att stresstesta strategier och diskutera vilka beslut som är robusta i flera möjliga framtider. Det är därför av stor vikt för Jämtlands inland att omsätta sina tillgångar i långsiktig samhällsutveckling, och samtidigt ha beredskap för om utvecklingen inte blir som önskat. Rapportens övergripande slutsats är att kommunerna behöver planera både för utveckling och anpassning. Kommunernas strategiska arbete bör inte enbart handla om att skapa tillväxt, utan också om att bygga robusthet: fungerande livsmiljöer, hållbar service, lokal kompetensförsörjning, starkare samverkan, digital inkludering och lokal nytta av investeringar är minst lika viktigt.

1. Inledning

1.1 Bakgrund till och syfte med uppdraget

Under 2026 genomförs förstudien Hub2030 – Framtidens utvecklingsnoder tillsammans med sex inlandskommuner i Jämtlands län: Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda och Strömsund.¹ Projektet syftar till att utveckla framtidsinriktade strategier för att främja framtidens utvecklingsnoder i Jämtlands inland. Initiativet ligger i linje med Region Jämtland Härjedalens Regionala utvecklingsstrategi 2050, som betonar livskraftiga och sammanlänkade bygder med jämlik tillgång till service i hela regionen. Förstudien medfinansieras av Europeiska socialfonden (ESF) inom programområde D samt Region Jämtland Härjedalen. I projektet medverkar kommunerna samt organisationer från civilsamhället och näringslivet.

Givet den komplexa och osäkra situationen i inlandskommunerna har Hub2030 valt att arbeta med en trend- och scenarioansats. Genom en kombination av trendanalys och scenarioplanering kan de många sammanflätade drivkrafter som påverkar regionens inland hanteras på ett strukturerat sätt. Denna rapport utgör projektets samlade trend- och scenarioanalys. På ett strukturerat och faktabaserat sätt och med bred förankring i statistik och lokala underlag kartläggs och analyseras de centrala samhällstrender som formar inlandskommunernas utvecklingsförutsättningar på längre sikt. Genom att fokusera på centrala megatrender inom områden som demografi, näringsliv och arbetsmarknad, offentlig service, digitalisering och klimat ger rapporten de deltagande kommunerna en gemensam kunskapsbas för vidare strategiska diskussioner om framtiden.

Det övergripande målet med trend- och scenarioanalysen är att stärka kommunernas strategiska handlingsförmåga genom ökad omvärldsberedskap och en gemensam problemförståelse för de utvecklingsutmaningar som Jämtlands inland står inför fram till 2035.

1.2 Disposition

Rapporten är uppbyggd i sex kapitel som för läsaren från nuläge till framtid. Efter inledningen följer i kapitel 2 en redovisning av metod och angreppssätt, vilket ramar in hur analysen har genomförts. Kapitel 3 ger sedan en sammanfattad lägesbild av Jämtlands inland: en översikt av regionens utveckling och de sex kommunernas utgångsläge utgör grunden för kommande analys. I kapitel 4 presenteras de centrala trender som påverkar inlandskommunernas framtid. Dessa trender utgör basen för rapportens scenarioutformning. Kapitel 5 innehåller fyra alternativa framtidsscenarier som illustrerar olika möjliga utvecklingsbanor baserade på trendernas utfall. Rapporten avslutas med samlade reflektioner och slutsatser i kapitel 6. Där belyses de viktigaste insikterna från trend- och scenarioanalysen och deras betydelse för kommunernas strategiska vägval framåt.

¹ I denna rapport använder vi ofta begreppen Jämtlands inland och Jämtlands län. Med Jämtlands inland menar vi de sex inlandskommunerna Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda och Strömsund, som är del av både Jämtlands län och Region Jämtland Härjedalen. Inom Jämtlands län/Region Jämtland Härjedalen innefattas även kommunerna Östersund och Åre.

2. Metod

2.1 Data och underlag

Trend- och omvärldsanalysen bygger på en kombination av kvantitativa och kvalitativa källor, med betoning på befintliga underlag snarare än nya datakörningar. Vi har använt officiell statistik (framför allt SCB och regionala databaser) i översiktlig form för att ge kontext åt utvecklingen i inlandet, till exempel med nyckeltal om befolkningsförändringar, flyttmönster, pendling och näringslivsstruktur. Siffrorna används främst för att illustrera nuvarande trender och skillnader och sätts ofta i relation till länet eller riket för att ge perspektiv. Det bör poängteras att vi med rapporten inte har för avsikt att redovisa några prognoser eller kvantitativa förutsägelser, statistikunderlaget tjänar snarare som faktafundament för trendbeskrivningarna.

Utöver statistik grundar sig analysen i en rad befintliga utredningar och planeringsunderlag av relevans för inlandskommunerna. Dessa inkluderar exempelvis tidigare strukturanalysen och scenariostudier för regionen, liksom kommunala strategidokument (till exempel översiktsplaner, näringslivsprogram, serviceplaner). Att studera dessa dokument har gett viktig insikt i lokala strategier, tidigare identifierade problemområden och möjliga lösningar, vilka har integrerats i vår analys.

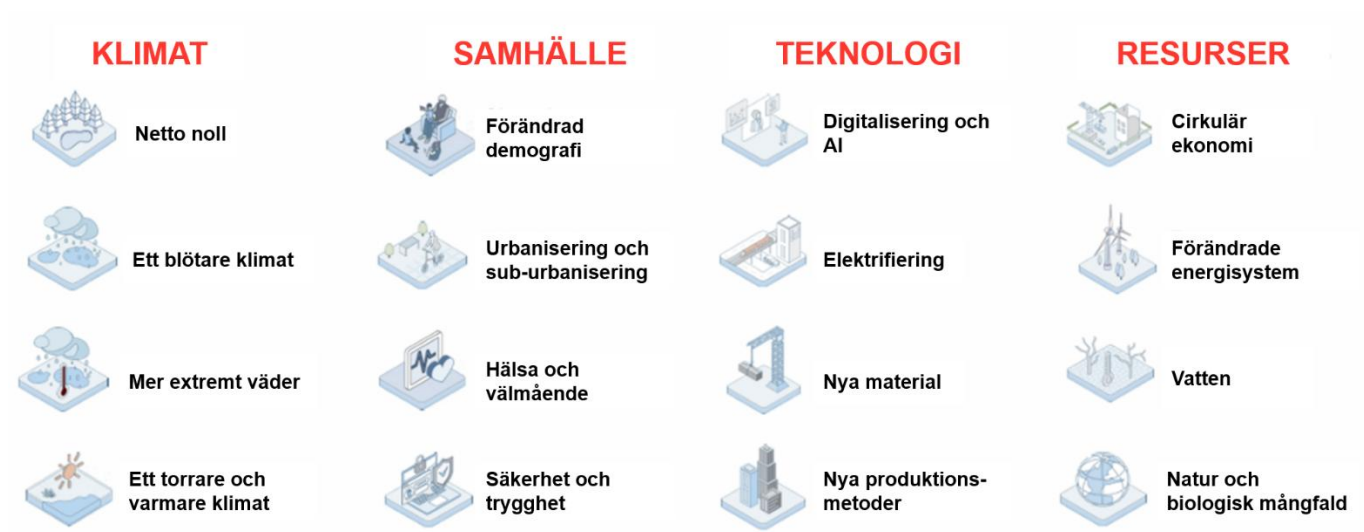
Kvalitativa underlag spelar en central roll för att förstå djupet bakom siffrorna. I synnerhet har vi tagit del av dialogmaterial från Hub2030-projektet, inklusive workshopdiskussioner med kommunernas företrädare och andra lokala aktörer. Dessa samtal belyser hur utmaningar och möjligheter upplevs i de sex inlandskommunerna och bidrar med kontext och konkreta exempel på trendernas effekter. Även platsbaserade utvecklingsplaner (lokala by- och bygdeplaner) och liknande medborgardrivna initiativ har granskats för att fånga de boendes prioriteringar och perspektiv på utvecklingen.

Genom att väga samman kvantitativa fakta med kvalitativa insikter skapar analysen en bred och robust bas för de trend- och scenariorisultat som presenteras senare i rapporten. Arbetet har dessutom förankrats i etablerade metoder och ramar för trend- och scenarioanalyser, vilket hjälper till att strukturera och tolka det omfattande underlaget på ett ändamålsenligt sätt.

2.2 Trendbegrepp och urval

I en trend- och omvärldsanalys av den här typen avser begreppet trend ett långsiktigt, pågående förändringsmönster i omvärlden, snarare än enstaka händelser eller slumpartade variationer. Trender kännetecknas av att de utvecklas gradvis över tid och påverkar ett brett spektrum av samhällsområden, ibland globalt, ibland mer regionalt eller lokalt. Trendanalysen i detta projekt fokuserar på sådana strukturella krafter som formar utvecklingen i Jämtlands inland.

Urvalet av trender har skett med utgångspunkt i både allmänna utvecklingsmönster och de specifika utmaningar och förhållanden som är mest relevanta för de sex inlandskommunerna. Som orientering använde vi WSP:s etablerade Future Ready-ramverk, som grupperar globala megatrender i fyra breda teman: klimatförändringar, samhällsförändringar, teknikutveckling och resurshantering. Figur 1 illustrerar dessa fyra övergripande trendområden.

Figur 1. Megatrender inom WSP:s ramverk Future Ready (2026).

Utifrån detta ramverk har vi sedan anpassat trendteman till Jämtlands inland genom att identifiera underliggande trender inom varje tema som särskilt berör glesbygd och mindre kommuner. Exempelvis har aspekter som demografisk utglesning, kompetensutflyttning, civilsamhällets roll och inlandsområdets relation till regionala tillväxtcentra lagts till för att göra trendlistan träffsäker för inlandskommunernas behov och verklighet.

Urvalet av trendområden har skett i dialog med projektets beställare för att säkerställa att analysen speglar de frågor som upplevs som mest centrala. Vi har strävat efter att begränsa antalet huvudtrender och samtidigt redovisa en heltäckande bild: varje utvald trend bedöms ha stor påverkan på inlandets framtid, och de täcker tillsammans de viktigaste samhällsförändringarna som inlandskommunerna kan förvänta sig framöver. Samtidigt har vi undvikit överlappande trender, så att varje trendtema representerar en distinkt dimension.

Det är viktigt att betona att identifierade trender inte ska tolkas som förutsägelser om exakt hur framtiden kommer att bli. I stället utgör trenderna analytiska verktyg. Trenderna hjälper oss att strukturera tänkandet kring vilka drivkrafter (krafter som driver utvecklingen) och osäkerheter (faktorer vars utfall är osäkra) som formar kommunernas omvärld.

Trenderna visar därmed på olika riktningar som utvecklingen kan ta. Det är just genom att variera hur dessa långsiktiga krafter skulle kunna slå åt olika håll som vi i nästa steg bygger upp våra framtidsscenarioer. Trendanalysen lägger grunden för scenarierna, genom att klargöra vilka krafter som är viktigast och hur de skulle kunna utvecklas i en gynnsam eller ogynnsam riktning. På detta sätt ämnar trendöversikten stärka kommunernas omvärldsberedskap samtidigt som den förbereder för strategiska diskussioner om framtiden.

2.3 Scenarioplanering och scenariomodellering

Scenarioplanering är en etablerad planeringsmetod som syftar till att hantera osäkra framtider genom att utveckla flera alternativa framtidsbilder i stället för en enda prognos. Inom samhällsplanering betraktas scenariometodik som ett effektivt sätt att stötta robusta beslut under osäkerhet, då den tvingar oss att tänka i termer av "tänk om..." och hitta strategier som fungerar i olika tänkbara framtider.

I Hub2030 har år 2035 valts som horisontår. I stället för att försöka förutsäga exakt hur det jämtländska inlandet kommer att se ut år 2035 (något som är vanskligt för komplexa samhällsfrågor), har vi definierat fyra explorativa scenarier som var och en illustrerar en möjlig utvecklingsbana för inlandskommunerna. Syftet med scenarierna är inte att peka ut någon framtid som mer eller mindre trolig, utan att spänna upp ett möjlighetsrum av framtider.

Genom att kombinera olika extremutfall av centrala trender och osäkerheter från analysen kan scenarierna tillsammans fånga upp en bred spännvidd av utfall: från gynnsamma utvecklingsvägar ("medvind") till mer problematiska ("motvind"). På så sätt kan kommunernas förberedelser stärkas: finns våra strategier på plats om utvecklingen tar en oväntad vändning?

I praktiken har scenarierna tagits fram genom att vi först identifierat nyckelfaktorer från trendanalysen med särskilt hög osäkerhet och stor potentiell påverkan på framtiden (dessa kan kallas scenariodrivkrafter). Därefter valdes två av dessa som huvudaxlar för scenariobygget, vilket gav en matris med fyra kombinationer. Varje kombination, i det här fallet scenario A, B, C och D, beskriver en tänkbar framtid där drivkrafterna antagit olika extremlägen. Scenarierna utformas som trovärdiga berättelser om framtiden 2035, baserade på logiken i vår analys och med inslag från de trender vi identifierat. Det kan handla om att ett scenario beskriver hur regionen utvecklas om befolkningsminskningen skulle vända (antagande X) samtidigt som näringslivet diversifieras (antagande Y), medan ett annat scenario utgår från fortsatta demografiska tapp kombinerat med att ekonomin stagnerar. Varje scenario beskrivs ingående i kapitel 5.

Det är centralt att förstå att scenarierna inte är några mål eller planer, de är inte lika med vad kommunerna hoppas på eller strävar efter. De är heller inte prognoser med sannolikhetsanspråk, utan hypotetiska framtidsbilder att resonera kring. Vi använder dem som "testmiljöer" för strategier: i och med att scenarierna gestaltar både möjligheter och risker kan de användas för att fråga "Vad gör vi om detta inträffar?" eller "Hur drar vi nytta av en sådan möjlighet om den uppstår?".

Scenarioplaneringen är med andra ord ett verktyg för att identifiera robusta strategier och åtgärder som fungerar oavsett vilket scenario som blir verklighet, och för att belysa vilka vägval och beredskapsplaner som kan krävas om de mer utmanande utvecklingsbanorna skulle förverkligas. Till skillnad från en traditionell planeringsprocess (som ofta utgår från en styrd prognos) hjälper scenariometodiken kommunerna att "planera under osäkerhet" och att tänka proaktivt kring långsiktiga frågor i stället för att reagera först när förändringarna redan har skett.

2.4 Workshop och dialogprocess

En viktig del av metodupplägget har varit att involvera lokala aktörer genom en workshop, detta för att förankra och fördjupa scenarierna i den lokala kontexten. Efter att det första utkastet till framtidsscenarier tagits fram arrangerades en workshop i maj 2026 där representanter för kommunerna och andra intressenter deltog. Bland deltagarna fanns tjänstepersoner och chefer från de sex inlandskommunerna samt lokala näringsidkare och representanter för civilsamhället. Det tvärssektoriella upplägget speglade de krav på samverkan som ställs på projektet och säkerställde att olika perspektiv inkluderades.

Syftet med workshopen var tvåfaldigt: Dels att introducera och förankra de framtagna scenarierna hos berörda parter, dels att tillsammans vidareutveckla och kontextualisera scenarierna utifrån deltagarnas lokalkännedom och idéer.

Under workshopen fick deltagarna diskutera centrala frågor kopplade till scenarierna i mindre grupper. Exempel på diskussionsfrågor var:

- Vad skulle behöva förändras eller beslutas för att en viss positiv framtidsbild (scenario) ska kunna uppnås? Vilka hinder behöver övervinnas?
- Vilka faktorer gör att människor vill bo kvar eller flytta till inlandet?
- Hur kan eventuella klyftor mellan växande och stagnerande orter hanteras?

Deltagarna diskuterade också hur kommunerna kan bygga vidare på nuvarande styrkor och tillgångar för att stå bättre rustade i olika framtidslägen.

Workshopen gav värdefulla inspel och lokala exempel som har integrerats i rapportens scenariobeskrivning. Tack vare dialogen kunde scenarierna valideras och kompletteras: på flera punkter bekräftades relevansen i de antaganden som gjordes inledningsvis, och på andra fick scenarierna fördjupas med konkretiseringar (till exempel lokala initiativ eller case som speglar en viss trend).

Sammanfattningsvis fungerade workshopen som en kvalitativ kontrollstation och idégivare, vilket bidrog till att göra den färdiga scenariobeskrivningen mer förankrad och realistisk. Helheten, bestående av trendanalysen, scenarioplaneringen och workshopdialogen, utmynnar tillsammans i en syntesrapport som ger de sex inlandskommunerna ett underbyggt, gemensamt beslutsunderlag. Kombinationen av fakta och delaktighet stärker rapportens användbarhet som strategiskt verktyg: beslutsfattare får både den analytiska helhetsbilden (trender och scenarier) och insikt i lokala prioriteringar och perspektiv (workshopens bidrag) för Hub2030:s fortsatta arbete med att formulera robusta strategier för framtiden.

3. Lägesbild av Jämtlands inland

3.1 Regionens utveckling i korthet

Jämtlands läns sex inlandskommuner Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda och Strömsund utgör merparten av länets yta men rymmer drygt en tredjedel av länets invånare. Befolkningsutvecklingen har sedan 2010 varit svagt negativ i inlandet, medan länets större tillväxtcentrum Östersund (och även Åre) haft en tydlig tillväxt under samma period. Inlandet kännetecknas av gles bebyggelse och långa avstånd mellan tätorter, vilket innebär att invånarna delvis förlitar sig på Östersund med omgivning för jobb, utbildning, handel och specialiserade tjänster. Samtidigt är inlandskommunerna knutna till sina lokala sammanhang, med starkt lokalt engagemang, kulturell identitet och naturresurser som viktiga tillgångar.

Inlandskommunernas befolkningsminskning har pågått i flera decennier, även om det funnits perioder av avbrott och variation. Exempelvis innebar flyktingmottagandet åren 2015–2016 en tillfällig befolkningsökning i vissa inlandskommuner. Denna förstärkning blev dock kortvarig: när en del nyanlända sedermera flyttade vidare och de demografiska grundtrenderna förblev oförändrade återgick inlandet snabbt till den svaga nedgångskurvan. Överlag kan inlandets utveckling sedan 2010 beskrivas som stagnation eller lätt befolkningsminskning, i kontrast mot en varaktig uppgång i Östersundsregionen. Denna skillnad belyser en grundläggande regional utmaning: en allt större andel av länets människor och resurser samlas kring centralorter, medan inlandet kämpar med minskande befolkningsunderlag.

3.2 Strukturella utmaningar

Inlandskommunerna delar flera strukturella utmaningar. Möjligtvis är den mest genomgripande en krympande och åldrande befolkning. Utflyttningen av framför allt unga vuxna har under en längre tid överstigit inflyttningen, samtidigt som födelsekullarna blivit mindre. Detta ger inlandet en demografisk profil med färre unga i skolålder och färre personer i arbetsför ålder, men en hög och växande andel äldre invånare. Denna demografiska obalans medför att allt färre yrkesverksamma ska försörja en växande grupp pensionärer och barn, vilket i sin tur pressar de kommunala välfärdstjänsterna. Dessutom finns en viss könsmässig snedfördelning: i flera inlandskommuner är unga kvinnor underrepresenterade, vilket på sikt kan påverka såväl den lokala arbetsmarknaden (tillgången på arbetskraft i kvinnodominerade yrken) som familjebildningen.

En annan utmaning för Jämtlands inland är en snäv ekonomisk bas och små lokala arbetsmarknader. Offentlig sektor är i regel den största arbetsgivaren i inlandet, medan det privata näringslivet domineras av ett fåtal traditionella branscher (som skogsbruk, energi och turism) och många mikroföretag. Tillväxten i sysselsättning har svårt att ta fart lokalt, många måste i stället pendla till större orter för arbete. Som helhet innebär detta att inlandskommunernas tillväxtpotential är begränsad och sårbar: en enskild större nedläggning kan få stort genomslag, och en allmän brist på kompetens dämpar nyetableringar. Samtidigt gör de långa avstånden och de små befolkningsunderlagen det kostsamt att upprätthålla service i hela inlandet, vilket riskerar att ytterligare spä på urbaniseringen.

Sammanfattningsvis präglas Jämtlands inland av en krympande, glest spridd befolkning med hög medianålder och en begränsad, utglesad samhällsstruktur. Detta utgångsläge är utmanande, men också nödvändigt att åskådliggöra som grund för den fortsatta analysen. Den realistiska lägesbilden ovan är inte

avsedd att ge en överdrivet dystert bild, utan ämnar ge en verklighetstrogen utgångspunkt. I kommande trend- och scenarioanalys utforskas vilka omvärldstrender som driver dessa utvecklingsmönster och hur inlandskommunerna kan navigera mot en långsiktigt hållbar framtid.

Figur 2. En sammanfattning av utvecklingen i Jämtlands inlandskommuner utifrån fem teman.

* Not: Här har vi utgått från SCB:s BAS-statistik. Sysselsättningsgraden beräknas som antalet sysselsatta 20 – 64 år dividerat med antalet i befolkningen 20 – 64 år. Arbetslösheten beräknas som antalet arbetslösa 20 – 64 år dividerat med antalet i arbetskraften 20 – 64 år. Arbetskraften = Antalet sysselsatta + antalet arbetslösa. SCB:s arbetslöshetsmått skiljer sig från Arbetsförmedlingens.

3.3 Variationer mellan kommuner

Samtidigt finns det variationer inom Jämtlands inland. De gemensamma strukturella utmaningarna tar sig olika uttryck beroende på kommunernas skilda förutsättningar. Kommuner närmare Östersund (framför allt Krokom) har känt av centralortens dragningskraft och fått viss stabilitet i befolkningsutvecklingen tack vare pendlingsmöjligheter och inflyttning till attraktivt boende nära stan. Turismpräglade områden som delar av Härjedalen har, trots en gles struktur, periodvis påverkats positivt av tillströmning av besökare och deltidsboende, vilket har mildrat utflyttningen lokalt. Mer perifera kommuner (exempelvis Ragunda eller avlägset belägna bygder i övriga kommuner) saknar motsvarande dragkrafter och har i allmänhet upplevt en skarp befolkningsnedgång. Strömsund intar en särställning som inlandets folkrikaste kommun med ett något bredare näringsliv, men även där är trenden sedan länge sjunkande invånarantal.

Sammantaget delar kommunerna liknande utmaningar, men omfattning och tempo i utvecklingen skiljer sig åt. Denna mosaik av förutsättningar, från pendlingsnära till mycket glest belägna områden, är viktig att ha i åtanke. Det visar att inga generella lösningar passar lika bra överallt, och det motiverar olika scenarier i den kommande analysen.

3.4 Gemensamma utmaningar och variationer

Sammanfattningsvis har Jämtlands inland en gemensam profil av minskande, glest spridd befolkning och hög andel äldre invånare. Kombinerat med små lokala arbetsmarknader och långa avstånd innebär det att service och infrastruktur blir kostsamt per invånare, samtidigt som kompetensförsörjningen är en ständig utmaning för kommunerna. Tabell 1 nedan sammanfattar några centrala fakta om de sex kommunerna, vilket belyser deras likheter och olikheter. Den sammantagna lägesbilden utgör startpunkten för nästa steg i analysen: en fördjupning i omvärldstrender som påverkar inlandskommunernas framtid (kapitel 4) och de framtidsscenarier som belyser möjliga utvecklingsvägar (kapitel 5).

Tabell 1. Kommunvisa profiler. Befolkningsutveckling avser utvecklingen mellan 2005 och 2025.

Kommun	Befolkning	Ortstruktur	Näringsliv
Berg	Drygt 7000 invånare. Svagt negativ befolkningsutveckling.	Glesbefolkad kommun med långa avstånd. Sveriges lägsta tätortsgrad.	Präglas av jord- och skogsbruk, energi och växande fjällturism.
Bräcke	Närmare 6000 invånare. Negativ befolkningsutveckling.	Spridd bosättning i flera små samhällen.	Betydande skogsindustriell prägel. I övrigt begränsad näringsbredd.
Härjedalen	Drygt 10 000 invånare. Negativ befolkningsutveckling.	Arealmässigt Jämtlands största kommun, med en av landets lägsta befolkningstätheter. Befolkningen är koncentrerad till några tätorter.	Stora turistanläggningar driver kraftiga säsongsvariationer i ekonomi och servicebehov.

Kommun	Befolkning	Ortstruktur	Näringsliv
Krokom	Närmare 16 000 invånare. Positiv befolkningsutveckling.	Delar av kommunen ingår i Östersunds pendlingsregion, medan andra delar är lantliga med spridd bebyggelse.	Delvis pendlingskommun (Östersund). Lokalt dominerar mindre företag inom jord- och skogsbruk. Ingen större industri.
Ragunda	Drygt 5000 invånare. Negativ befolkningsutveckling.	Långa avstånd till större städer. Spridd bosättning i flera små samhällen.	Kommunen har en industrihistoria, men utmanas idag av en åldrande befolkning och litet underlag för lokal service.
Strömsund	Närmare 11 000 invånare. Negativ befolkningsutveckling.	En vidsträckt inlandskommun med regionens största landsbygdscentralort och spridda mindre tätorter.	Näringslivet är diversifierat med inslag av verkstadsindustri och naturresursutnyttjande.

Den sammanlagda bilden av inlandets utmaningar och variationer, som tabell 1 åskådliggör, bildar startpunkten för följande kapitel om trender och möjliga framtida utvecklingsbanor.

4. Trendanalys

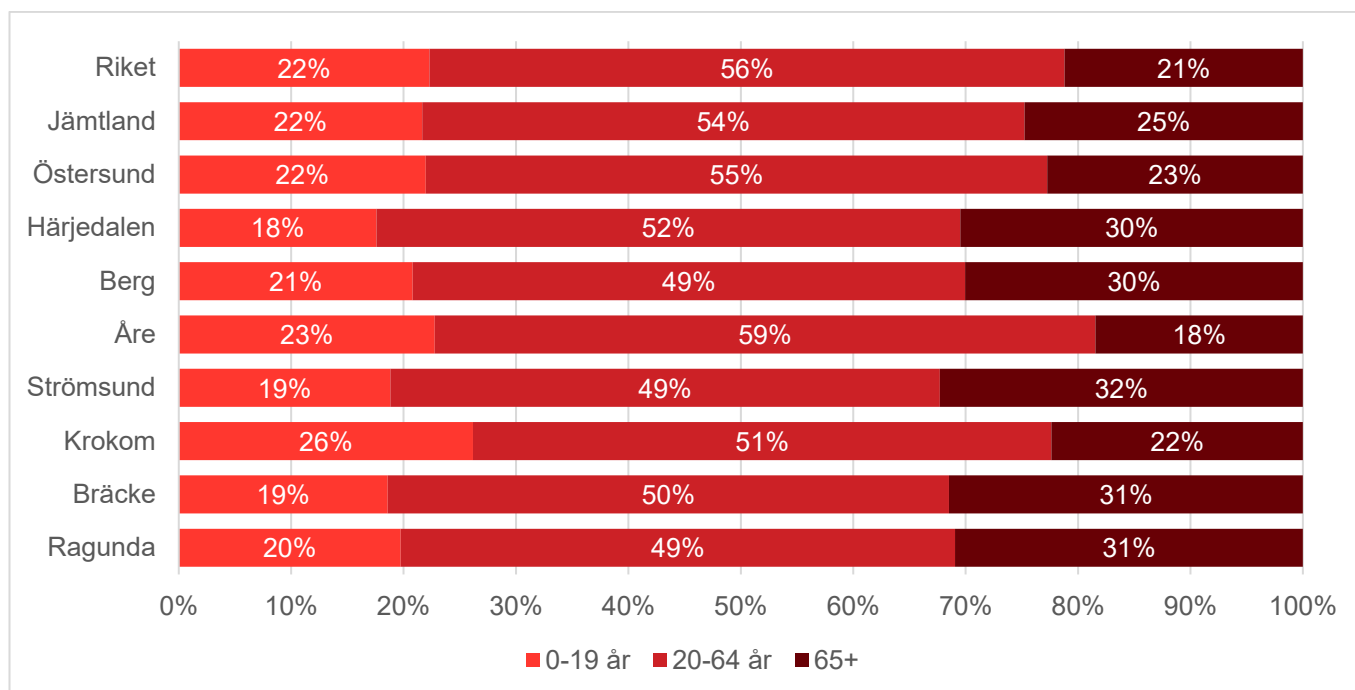
4.1 Sju huvudtrender

För att fånga en komplex omvärldsbild har vi grupperat inlandets utmaningar och möjligheter i sju centrala trendområden. Dessa är brett definierade men kopplar direkt till de mönster som framträdde i lägesbilden (kapitel 3). De utgör ett strukturerat sätt att beskriva de viktigaste drivkrafterna som påverkar inlandskommunernas framtid. De sju huvudtrender vi fokuserar på i analysen är:

- Demografisk omvandling och kompetensbas
- Digital omställning och uppkoppling
- Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad
- Offentliga resurser och infrastruktur
- Klimatförändringar och grön omställning
- Lokalsamhälle och attraktivitet
- Regionens tillväxtcentrum som motor eller magnet

4.1.1 Demografisk omvandling

Demografiska förändringar utgör en grundläggande trend som starkt präglar inlandskommunernas utvecklingsförutsättningar. Den fleråriga tendensen med minskande invånarantal och en äldre befolkning spås fortsätta och fördjupas. I samtliga sex kommuner är en fjärdedel eller större andel av invånarna nu över 65 år, att jämföra med cirka en femtedel i riket (se Figur 3), samtidigt som yngre åldersgrupper krymper i storlek. Denna demografiska obalans, bestående av en krympande befolkning och färre människor i arbetsför ålder, påverkar i sin tur arbetsmarknad, servicebehov och ekonomiska villkor. Kommunerna betonar ofta att demografin är den mest kritiska framtidsutmaningen, just för att den påverkar så många aspekter av lokalsamhället.

Figur 3. Åldersstruktur i inlandskommunerna jämfört med Östersund, Jämtlands län och riket (år 2025).
Källa: SCB. Bearbetning: WSP.

Konsekvenser

De demografiska trenderna ger upphov till en rad påfrestningar. Lägre födelsetal och stor utflyttning av unga innebär att inlandets underlag av barn och unga vuxna minskar, vilket gör det svårt att upprätthålla skolor och andra verksamheter. Samtidigt lämnar många i arbetsför ålder inlandet, särskilt för jobb och studier i städer, vilket försvårar kompetensförsörjningen i både offentlig och privat sektor. Samtidigt går stora efterkrigsskullar i pension: fler invånare träder ur arbetsmarknaden än tillkommer, något som pressar äldreomsorgen och sjukvården. Färre skattebetalare ska finansiera en växande grupp äldre, vilket ökar kostnadstrycket på välfärdssystemet. Till det kommer att inlandskommunerna har en obalans i könsfördelningen: det är relativt få unga kvinnor kvar på flera håll, vilket kan försvåra lokalt bevarande av vissa yrkesgrupper och påverka familjebildning. Trots denna dystra trend finns också positiva motkrafter: under pandemin valde en del distansarbetare att bosätta sig i Jämtlands inland och nyanlända familjer har bidragit till att vitalisera skolor och lokalsamhällen. För att sådana inflyttare ska stanna krävs dock att kommunerna kan erbjuda goda grundförutsättningar.

Framåtblick

Befolkningsutvecklingen är en av de mest avgörande och samtidigt mest osäkra framtidsfaktorerna för Jämtlands inland. Framöver ryms flera möjliga utvecklingsbanor. I en mer gynnsam utveckling bromsas utflyttningen upp eller vänds till viss inflyttning. Lokala arbetstillfällen, förbättrade digitala möjligheter och ett ökat intresse för boende utanför storstäderna kan bidra till att fler väljer att stanna eller återvända, vilket i sin tur kan leda till att befolkningen stabiliseras eller ökar svagt fram till 2035. I ett mindre gynnsamt scenario fortsätter dagens trend med ihållande åldrande och utflyttning. Utan nya impulser riskerar befolkningen då att minska betydligt, med särskilt påtagliga konsekvenser för mindre orter och bygder där underlaget för service, arbetsmarknad och civilsamhälle redan är begränsat.

4.1.2 Digital omställning och uppkoppling

Digitaliseringens framsteg, från bredbandsutbyggnad till distansarbete, är en global trend med särskilt stor betydelse i glesbefolkade områden. Utbyggt fibernät och nya digitala verktyg möjliggör att leverera service på distans och att arbeta var som helst, vilket gradvis minskar avståndens hinder för inlandskommunerna. Pandemin skyndade dessutom på acceptansen för hemarbete och e-tjänster, vilket innebär att fler kan välja att bo utanför städerna utan att ge upp stadens fördelar.

Samtidigt bär trenden en risk för en digital klyfta: om inte digital infrastruktur och kompetens sprids brett riskerar vissa hushåll och platser att hamna utanför utvecklingen. Samtliga sex inlandskommuner satsar därför på full bredbandstäckning och att få fler invånare att använda fiber och e-tjänster. Detta speglar trendens "dubbla karaktär" som både stor möjlighet och friskrivningsrisk: den digitala omställningen kan överbrygga avstånd, samtidigt riskerar vissa att hamna utanför.

I Tabell 2 syns tydligt glappet mellan digital täckning och faktisk uppkoppling. Nära 100 procent av hushållen i inlandets kommuner har nu tillgång till snabbt bredband via fiber/kabel, men 5–10 procent av hushållen har inte anslutit sig och står alltså utan en aktiv fast uppkoppling. Jämtlands län som helhet har en liknande profil (drygt 96 procent täckning och 89 procent uppkopplade hushåll). På nationell nivå är gapet ungefär lika stort: fiber finns i princip överallt (99 procent), men endast 93 procent av Sveriges hushåll har tecknat fiberabonnemang. Många litar i stället enbart på mobila lösningar eller äldre teknik som ADSL. Med andra ord finns digital teknik tillgänglig, men den utnyttjas inte fullt ut av alla.

Tabell 2. Skillnaden mellan hushåll som har tillgång till och de som har anslutit sig till snabb bredbandsuppkoppling i inlandskommunerna, Jämtlands län och riket (år 2025). Källa: Post- och telestyrelsen. Bearbetning: WSP.

Kommun	Andel hushåll med 100 Mbit/s bredband tillgängligt (2025)	Andel hushåll med fast bredbandsuppkoppling (aktiv)
Berg	98,9%	94,8%
Bräcke	99,7%	94,4%
Härjedalen	96,8%	87,4%
Krokom	88,9%	80,9%
Ragunda	99,7%	93,9%
Strömsund	94,3%	86,4%
Jämtland	96,3%	89,0%
Riket	98,9%	93,3%

Konsekvenser

Effektiv uppkoppling är en nyckel för att mildra avståndens effekter i inlandet. Med snabbt internet kan fler bo kvar eller bosätta sig i en bygd, trots långt till fysiska arbetsplatser, och ändå delta i arbetsmarknad och samhällsliv. Man kan jobba på distans, utbilda sig via nätet, och även få vård digitalt (bland annat genom

virtuella läkarkonsultationer för avlägsna byar). I inlandskommunerna finns det exempel på insatser där digital teknik kompenserar för gleshet, exempelvis genom digital vård i Frostviken och fjärrutbildning via kommunala lärcentrum. Samtidigt löser digitaliseringen inte allt i ett svep.

Trenden visar att en fiber-risk kan uppstå, med andra ord att teknik är utbyggd men underutnyttjad, om inte människor har kompetens eller förtroende att använda den. SCB:s studier antyder att äldre i glesbygd använder internet och e-tjänster mindre än storstadsbor, vilket riskerar att vissa grupper hamnar i utanförskap om omställningen går för fort. Kommunerna ställs därmed inför dubbla uppgifter: att både driva på den digitala transformationen (för serviceeffektivisering, distansjobb, med mera) och samtidigt stötta de invånare och företag som behöver hjälp att hänga med, till exempel genom IT-ombud, utbildning eller att behålla alternativ service.

Framåtblick

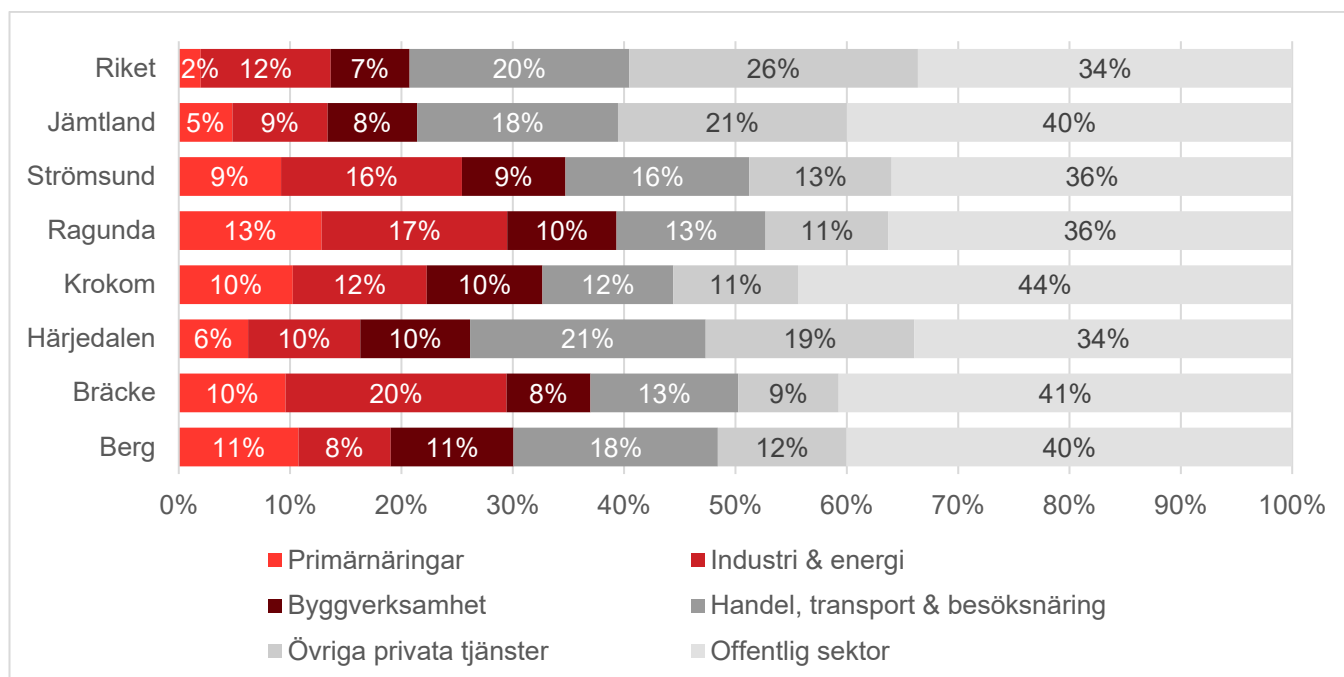
Digitaliseringens omfattning och tempo i inlandet är en avgörande osäkerhetsfaktor för framtiden. I ett positivt framtidsscenario har bredbandsinvesteringar och kompetensstöd medfört att avstånd i stort förlorat betydelse: nära nog alla hushåll är uppkopplade, distansarbete och e-handel är vanligt, och goda digitala tjänster gör att stad och land har likvärdiga möjligheter. Då kan digitaliseringen fungera som en verklig "utjämnare" mellan regioncentrum och periferin.

I ett mindre gynnsamt scenario uppstår i stället en bestående digital eftersläpning i delar av inlandet: kanske nådde fiber aldrig de sista hushållen, eller så tog invånarna inte till sig den, och avståndens hinder består. Då riskerar en ny form av klyfta att blottläggas: mellan "uppkopplade bygder" och "digitalt isolerade bygder", med stor inverkan på service, arbetsmarknad och attraktivitet för unga att bo kvar. Summan är att snabb uppkoppling är nödvändig men inte tillräcklig för den digitala omställningen. Det krävs också att hushåll, företag och offentliga verksamheter tar steget och utnyttjar de digitala möjligheterna. Inlandet måste sluta det digitala gapet både tekniskt och socialt för att kunna dra full nytta av digitaliseringens potential och förbli en attraktiv livs- och företagsmiljö.

4.1.3 Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad

Traditionella basnäringar som jord- och skogsbruk har genomgått kraftig rationalisering och sysselsätter långt färre idag än för 40–50 år sedan. Samtidigt har tjänstesektorn och offentliga verksamheter vuxit i relativ betydelse. De sex inlandskommunerna har alla små och smala arbetsmarknader, med begränsat utbud av kvalificerade jobb lokalt. Det driver många unga att flytta ut i jakt på utbildning och karriärmöjligheter.

Utifrån bred SCB-statistik framgår dessutom att offentlig sektor dominerar sysselsättningen: uppemot 40 procent av jobben i inlandet finns i kommun, region eller stat, vilket är klart högre än rikssnittet. Det privata näringslivet domineras å sin sida av småföretag i ett fåtal branscher, ofta knutna till lokala naturresurser som skog och energi eller lokal service. Inlandskommunerna har många företag per capita vilket är ett tecken på stark entreprenörsanda. Många av företagen är dock små med få anställda. Till exempel har Strömsund och Härjedalen nästan 100 företag per 1 000 invånare, bland de högsta siffrorna i hela Jämtlands län, medan Östersund ligger närmare 80 per 1 000. Denna paradox, att inlandskommunerna samtidigt har hög egenföretagarfrekvens men lågt nyföretagande på senare år, speglar strukturtrenden: att ny näringslivsutveckling hämmas av att underlagen är små, kompetensen begränsad och investeringar drar åt mer centrala lägen.

Figur 4. Näringslivsstruktur i inlandskommunerna, Jämtlands län och riket (år 2025). Källa: SCB. Bearbetning: WSP.

Konsekvenser

Småskaligheten i arbetsmarknaden gör att många företag saknar tillväxtkraft, och att kommunerna är sårbara för enskilda bortfall. Ett enskilt större neddrag, till exempel att verkstadsföretaget Zepro beslutat att flytta produktionen från Ragunda, får stor effekt lokalt och är svårt att väga upp med andra jobb. Samtidigt råder arbetskraftsbrist på många håll: företag och kommunala verksamheter har svårt att rekrytera personal inom allt från vård, skola och omsorg till bygg, industri och turism. Kombinationen av små arbetsgivare och få unga gör att nyckelkompetenser riskerar att tunnas ut när äldre anställda går i pension. Det sätter press på både offentlig serviceförsörjning (svårrekryterade lärar- och vårdtjänster) och lokalt näringsliv (företag som inte hittar ersättare eller nya ägare).

Å andra sidan har inlandet också resiliens: med så många små aktörer från civilsamhälle och privat sektor uppstår ett brett samhällsentreprenörskap. Företagarandan i inlandet är stark, och de små företagen visar ofta på kreativ anpassningsförmåga: man ställer om till nya affärsmodeller, samarbetar i nätverk och drar nytta av föreningslivet för att hålla igång lokalsamhället. Ett tecken på detta är som sagt att flera av inlandskommuner har höga antal företag per invånare.

Framåtblick

Hur inlandets näringsliv står sig i den kommande omställningen är en öppen fråga. En positiv framtid vore om Jämtlands inland kan attrahera nya investeringar i samband med grön omställning och ny teknologi. Då skulle regionens stora tillgång på skogsråvara, vatten- och vindkraft samt areal bli en konkurrensfördel: man kan bygga ny förädling, nya energiparker eller testanläggningar, och knyta till sig digitala företag genom distansarbete och fiberexpansion. År 2035 skulle inlandet i ett sådant scenario ha fått nya jobb inom förnybar energi och moderna företag som utnyttjar den digitala infrastrukturen. Nyetableringarna bromsar utflyttningen, vissa orter upplever rentav svagt jobbdreven tillväxt.

I ett mindre gynnsamt scenario däremot fortsätter urbaniseringen att suga åt sig de flesta investeringar och de unga företagen. Inlandets näringsliv riskerar då att stagnera: om inte nya satsningar kommer finns risken att fler större arbetsgivare avvecklas och att allt färre branscher finns kvar lokalt. Flera bygder kan i sämsta fall förlora halva sin sysselsättning från nuvarande nivåer till 2035, något som i sin tur undergräver skattebasen och späder på de andra trenderna (utflyttning och serviceavveckling).

Vilken framtid som realiserats beror till stor del på kommunernas och regionens strategier: om man kan underlätta investeringar, utveckla kompetensförsörjningen och marknadsföra inlandets tillgångar ökar chansen att inlandet tar del av kommande tillväxt- och omställningsvågor. Om inte riskerar utvecklingen att fortsatt koncentreras till större städer och kustregioner på bekostnad av inlandet. En slutsats är att näringslivet i Jämtlands inland behöver en diversifierings- och förnyelsevåg för att bryta dagens mönster: att stimulera nya företag och lokala jobb framstår därför som en central strategi för inlandskommunerna.

4.1.4 Offentliga resurser och infrastruktur

Inlandet står inför utmaningen att upprätthålla välfärd och infrastruktur med en krympande befolkning. Redan idag lever många hushåll i inlandet med långa avstånd till samhällsservice, exempelvis har hushållen i inlandskommunerna i snitt en längre resa till närmaste matbutik än i Östersund och Åre (se Tabell 3). Inlandet har en bred men tunn välfärdsstruktur: varje kommun upprätthåller skolor, vårdcentraler, omsorgsboenden och vägnät över stora ytor trots allt färre invånare, vilket medför en betydande gleshetskostnad, det vill säga att service per capita blir dyr. Det demografiska glappet (en allt mindre grupp arbetsföra ska täcka kostnader för allt fler äldre) pressar kommunernas ekonomi, och därmed välfärdens organisering i glesbygd.

Tabell 3. Andel hushåll som har över 20 minuter till närmaste matbutik i de jämtländska kommunerna, länet och riket. Källa: WSP. Uppskattningar baserat på underlag från Länsstyrelsen Jämtland och Region Jämtland Härjedalen samt SOU 2024:8 Livsmedelsberedskap för en ny tid.

Kommun/Län	Andel hushåll med >20 min. till butik
Berg	15%
Bräcke	12%
Härjedalen	15%
Krokom	10%
Ragunda	14%
Strömsund	20%
Åre	5%
Östersund	2%
Jämtlands län	7%
Riket	0,5%

Konsekvenser

Glesheten i inlandskommunerna kombinerat med begränsade skatteintäkter (krympande skattebas) kan leda till prioriteringsdilemman där underhåll går före nyinvesteringar. Att ens upprätthålla existerande vägar, vattennät, skolor och omsorgsinrättningar binder stora resurser per boende. Idag tvingas kommunerna allt oftare att centralisera eller samordna service: små enheter läggs ner eller sammanslås för att hushålla med resurser. Parallellt används tidsbegränsade projektbidrag (EU-stöd, statliga landsbygdsprogram) för att klara vissa satsningar, men dessa är ofta temporära och otillräckliga. Gleshetskostnaden märks i allt från svårighet att bemanna äldreboenden till att milslånga vägsträckor ska hållas i skick med krympande skattemedel. Summan är att nuläget redan är hårt pressat, och att ytterligare minskad befolkning riskerar att utlösa en negativ spiral av nedskärningar och fortsatt utflyttning.

Framåtblick

Hur inlandskommunerna kan upprätthålla en acceptabel nivå av välfärd och infrastruktur med givna resurser är en avgörande fråga för tiden fram till 2035. En positiv väg framåt är att hitta nya, smartare serviceformer. Redan idag provas idéer som samlade servicepunkter, där till exempel bibliotek, apoteksombud, medborgarkontor och digital vård samlokaliseras, för att spara pengar samtidigt som basal service behålls lokalt. Fördjupad samverkan mellan kommunerna, som att dela teknisk förvaltning eller samordna gymnasieutbildningar, kan också bidra till att resurser nyttjas mer effektivt.

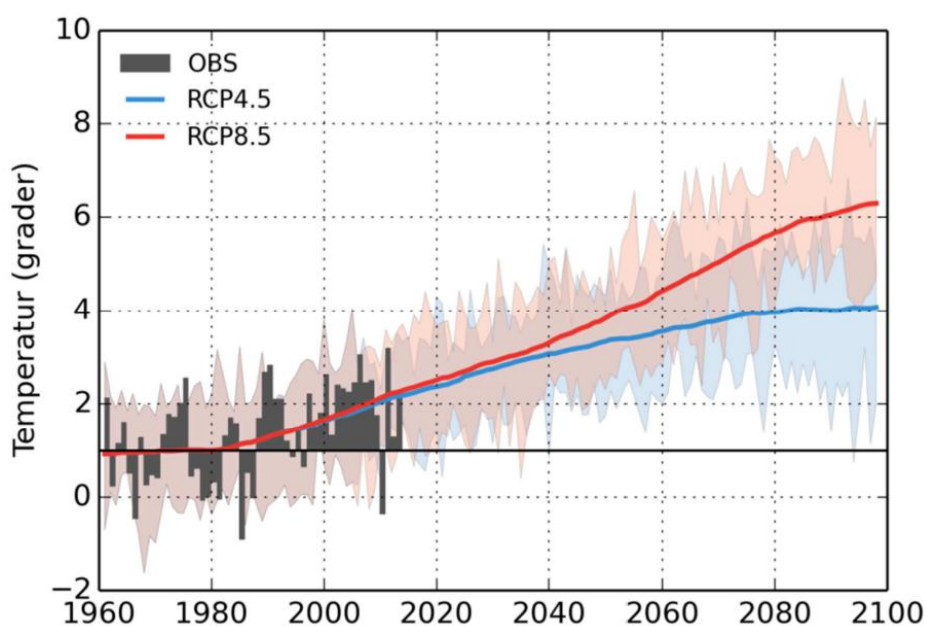
I ett negativt framtidsscenario ser vi i stället en fortsatt centralisering: om befolkningen krymper kraftigt riskerar mindre orter att förlora skolor, vårdenheter och kollektivtrafik tills allt är draget till ett fåtal centralorter. Då försämras kvarboendemöjligheterna och livskvaliteten sjunker: en utveckling som i sin tur driver på utflyttningen ytterligare. Sammanfattningsvis står inlandet inför ett nödvändigt vägval: frisk, robust offentlig service kräver nya grepp. Att utveckla framtidssäkrade service- och infrastrukturlösningar och slå vakt om nyckelresurser tillsammans är avgörande för att hålla Jämtlands inland både levande och ekonomiskt hanterbart framöver.

4.1.5 Klimatförändringar och grön omställning

Klimatförändringarna är en global trend som inte skonar inlandet. Jämtlands län har redan blivit mildare och blötare, medeltemperaturen har stigit med knappt 2 °C sedan 1960-talet och nederbörden har ökat i mängd och intensitet. Vintrarna blir successivt kortare och mer oförutsägbara, vilket påverkar snötillgång och markfukt. Samtidigt ökar extremväder i form av stormar och värmeböljor i både frekvens och intensitet globalt, med potentiella effekter även i Jämtlands inland.

Figur 5 visar hur årsmedeltemperaturen har förändrats i Jämtlands län, baserat på observerad historik och framtidsprognoser. De svarta staplarna visar hur länets årsmedeltemperatur har stigit från 1960-talet fram till nutid. De färgade linjerna visar modellberäknade trender för fortsatt uppvärmning under två internationellt etablerade utsläppsscenarier: ett scenario med begränsade utsläpp där globala klimatåtgärder dämpar uppvärmningen (blå linje, RCP 4.5), samt ett scenario med fortsatt höga utsläpp utan motsvarande åtgärder (röd linje, RCP 8.5).

Figuren illustrerar en tydlig fortsatt temperaturökning i länet, med omkring +3 °C respektive +5 °C fram till seklets slut i de två scenarierna. Osäkerhetsintervallet (färgade fält) visar variationen mellan olika klimatmodeller: skillnaden mellan scenarierna blir särskilt påtaglig efter mitten av seklet, vilket understryker betydelsen av omvärldens utsläppsutveckling för inlandets framtida klimatförutsättningar.

Figur 5. Förändring av årsmedeltemperatur i Jämtlands län utifrån observerad historik och framtidsprognoser. Källa: SMHI.

Klimatförändringarna kan dock även skapa möjligheter för Jämtlands inland, bland annat genom den gröna omställningen. Omvärldens krav på klimatomställning och hållbarhet skapar förändrade villkor i nästan alla sektorer. Inom regionen finns dock en stark ambition om att bli en föregångare: Jämtlands län siktar på att vara fossilbränslefritt 2030 och inlandskommunerna identifierar grön energi och hållbarhet som utvecklingsmöjligheter.

Konsekvenser

Klimatförändringarna medför risker för flera av inlandets traditionella näringar och livsmiljöer. Redan idag pressas vinterturismen av svajiga snöförhållanden. Lägre belägna skidanläggningar har fått investera i fler snökanoner och verksamhet utanför vintersäsongen, då säsongen blivit kortare och mer opålitlig. Skogsbruket kan räkna med fler stormfällningar och nya skadedjur i takt med mildare vintrar, vilket utmanar skogsförvaltningen. Rennäringen ställs inför både omsvängningar i betesförhållanden (till följd av isbildning på lavar vid växlande temperaturer) och ökad exploateringspress i samband med vindkraftsetableringar.

Samtidigt finns vissa fördelar: växtsäsongen blir längre och regionen påverkas inte av havsnivåhöjning, vilket kan göra inlandet relativt tryggt för boende och verksamheter när extremväder ökar globalt. Vissa framhåller att regionen kan bli en attraktiv "klimatrelativ" plats att bosätta sig på i ett varmare framtida klimat, vilket i så fall vore en oväntad möjlighet.

Grön omställning genererar också direkta ekonomiska möjligheter. Inlandet har stor potential för förnybar energi: vattenkraften är utbyggd sedan länge, vindkraften är under snabb expansion och i skogen finns råvara för bioenergi. Om vindkraftsutbyggnaden fortsätter kan kommuner få betydande arrendeintäkter och jobb, särskilt nu när statliga ersättningar införts för vindkraftskommuner.

Redan idag är regionen en stor nettoexportör av förnybar el (vattenkraft och vind), vilket är en tillgång som kan locka investerare inom energikrävande industrier med hållbar profil. Sammantaget innebär denna

trend att klimatet skapar både nya utmaningar (att anpassa samhället, skydda traditionella jobb) och nya möjligheter (att positionera inlandet i den framväxande gröna ekonomin).

Framåtblick

Klimatförändringarnas effekter och den gröna omställningen är kritiska osäkerhetsfaktorer för inlandets framtid. Framöver kan utvecklingen slå åt olika håll. I ett gynnsamt scenario kliver inlandet fram som en vinnare i klimatomställningen: regionen integreras i den gröna ekonomin, med expansionsinvesteringar i förnybar energi och hållbar teknik som skapar jobb och drar inflyttare. Stora vindparksprojekt, biodrivmedelsanläggningar eller batterifabriker realiseras och förvandlar naturresurserna till lokal utvecklingskraft. Å andra sidan finns ett utfall där inlandet mest bär kostnaderna utan att få del av vinsterna. I det scenariot får kommunerna hantera att klimateffekterna accelererar (kortare vintrar, mer osäkert väder) som slår mot känsliga näringar, medan de storskaliga gröna investeringarna och jobben hamnar i andra delar av landet.

Vilket utfall som realiseras och i vilken grad inlandet kan skörda möjligheterna i stället för att bara drabbas av riskerna beror på hur väl regionen och dess aktörer lyckas navigera omställningen. Klimattrenden är med andra ord en bakgrundskraft som kommer genomsyra de flesta utvecklingsfrågor framåt, och som inlandskommunerna aktivt behöver förhålla sig till i sina strategival.

4.1.6 Lokalsamhälle och attraktivitet

Inlandets framtid hänger i hög grad på de mjuka värden som rör lokalsamhällenas styrka och orternas attraktivitet. Det handlar om sociala faktorer som gemenskap, lokal identitet och trivsel, som i sin tur avgör om människor vill bo kvar eller flytta till regionen. Jämtlands inland besitter rika kultur- och naturmiljöer, en stark lokal identitet och ett vitalt civilsamhälle.

Samtidigt ställs lokalsamhällena inför utmaningen att upprätthålla livskraften när invånarantalet minskar. Engagerade lokala föreningar (idrottsklubbar, byalag, lanthandlar, kooperativ) har blivit allt viktigare för service och samhörighet: de fyller många funktioner som i en urban miljö hanteras av marknaden eller det offentliga. I sina strategier betonar inlandskommunerna att platsvarumärket behöver stärkas och lokala nätverk involveras i utvecklingsarbetet. Socialt kapital, det vill säga förtroende, förbindelser och engagemang, framstår därmed som en central resurs för att möta övriga utmaningar.

Konsekvenser

Ett starkt lokalsamhälle kan förstärka regionens motståndskraft och mildra effekterna av andra, mer hårda trender. Där idérika föreningar samverkar och bybor känner stark samhörighet har orter i inlandet lyckats behålla vital service längre: skolverksamhet kan drivas vidare i byskolor, lanthandlar kan räddas genom lokala insamlingsinitiativ och evenemang skapar stolthet och gemenskap. Sådana initiativ och samarbeten motverkar den negativa spiralen. En aktiv bygd är mer attraktiv för inflyttare och minskar utflyttning, vilket i sin tur underlättar att service upprätthålls.

Omvänt kan bristande engagemang och splittring i ett lokalsamhälle förstärka nedgången. Om butiker, skolor eller idrottsföreningar måste läggas ned på grund av för få deltagare eller ledarbrist kan det snabbt urholka trivseln och tilliten på orten. Det skadar i förlängningen ortens rykte och minskar benägenheten hos ungdomar eller nya familjer att stanna eller flytta in. Lokalsamhällets drivkraft fungerar alltså som en förstärkande faktor: i bästa fall bromsas befolkningsminskningen tack vare socialt engagemang och kreativitet, i sämsta fall accelererar utarmningen genom negativa förväntningar och hopplöshet.

Framåtblick

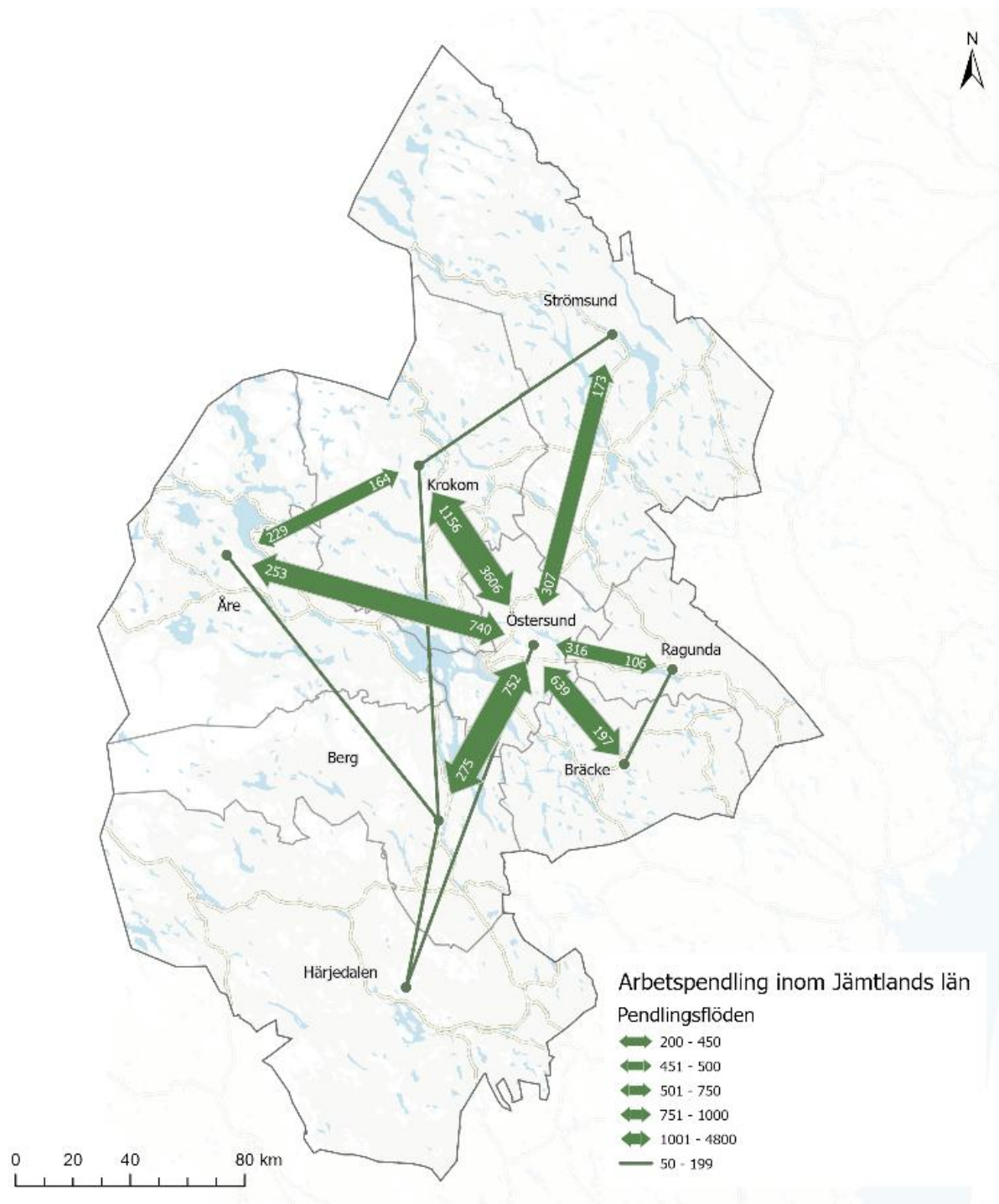
Lokalsamhällets utveckling i inlandet är en nyckelfaktor som kan få olika utfall. I en positiv framtidsbild har en ny generation av engagerade glesbygdsbor (unga inflyttare och återvändare) tagit över stafettpinnen från äldre eldsjälar. De nyttjar digital teknik för att nätverka, driver lokala projekt (kanske i form av sociala företag) som fyller viktiga funktioner där marknad eller stat dragit sig tillbaka, och stärker orternas varumärke. Kommunerna å sin sida stödjer dessa initiativ, exempelvis genom att etablera "utvecklingsnoder" och mötesplatser, vilket ytterligare ökar trivsel och sammanhållning i bygderna.

I ett mindre gynnsamt scenario riskerar de mellanmännsliga banden att försvagas: om befolkningsunderlaget krymper drastiskt, eller om färre orkar ta initiativ inom föreningslivet, kan strukturer som tidigare höll ihop samhället lösas upp. Då finns risken att isolering, bristande trivsel och negativ framtidstro breder ut sig, vilket i sin tur driver ytterligare utflyttning. Sammanfattningsvis utgör lokalsamhällets vitalitet en avgörande osäkerhet: det kan bli en kraftfull motor som hjälper inlandet att vända trenderna, eller så ebbar engagemanget ut och lämnar ett tomrum.

4.1.7 Regionens tillväxtcentrum som motor eller magnet

Region Jämtland Härjedalen präglas av en tydlig koncentration av tillväxt till centralorten Östersund (och i viss mån till turistcentret Åre), medan inlandskommunerna generellt tappar befolkning och resurser. Denna "motor eller magnet"-dynamik innebär att inlandet å ena sidan drar fördelar av starka regionala tillväxtnav: Östersund och Åre fungerar som motorer som skapar jobb, utbildningsmöjligheter och tjänster som kommer även omgivande kommuner till del. Pendlingen från inlandet till staden vittnar om denna effekt: många boende i kommuner som Krokom eller Strömsund kan arbeta i Östersund eller ta del av utbudet där, vilket delvis kompenserar för glesbygdens begränsade arbetsmarknad.

Å andra sidan blir tillväxtcentra också magnetiska poler som drar till sig invånare och investeringar på bekostnad av inlandet. Det gäller särskilt yngre och kvalificerad arbetskraft. De senaste 10–15 åren har Östersund och Åre ökat i både invånarantal och arbetsplatser, medan många mindre samhällen i länet har fortsatt minska.

Figur 6. Arbetspendling inom Jämtlands län. Källa: SCB. Bearbetning: WSP.

Konsekvenser

Jämtlands län har två tillväxtcentrum, Östersund och Åre, som både gynnar och utmanar inlandskommunerna. Å ena sidan fungerar de starka centrumorterna som "regionala motorer": genom arbetsmarknadsintegration och pendling ger tillväxten i Östersund och Åre hushåll i inlandet möjlighet att bo kvar men ändå nå en bredd av jobb och utbildning.

En växande stad attraherar också ett större kulturutbud, högre utbildning och specialistvård, vilket ökar livskvaliteten för dem som bor inom rimligt avstånd. Många unga som annars kanske hade lämnat regionen stannar kvar tack vare att de kan söka sig till staden och ändå ha nära hem.

Å andra sidan finns en magneteffekt: starka centrum drar invånare, företag och kapital från omringliggande bygder. När Östersund och Åre växer snabbare än övriga kommuner riskerar inlandskommunerna att i högre grad bli "sovregioner" där man bor men alltmer arbetar, handlar och studerar i stan.

En ökande obalans inom regionen kan på sikt urholka inlandets egen utvecklingsbas: om all nyetablering sker i centralorterna och de unga flyttar dit försvagas inlandskommunernas lokala näringsliv och kompetensförsörjning. Det är alltså en känslig balans: regioncentra ger inlandet draghjälp (jobb, service), men kan samtidigt överglänsa de mindre orterna så att den regionala klyftan vidgas.

Framåtblick

Tillväxtkoncentrationen till Östersund och Åre kan få olika utfall för inlandet i framtiden. I ett positivt scenario blir tillväxtcentrums styrka motorer för hela regionen. Östersund och Åre förblir ekonomiska draglok, men inlandet integreras aktivt: utbyggd infrastruktur och genomsläpplig samverkan gör att boende i omgivande kommuner har nära till jobb, handel och utbildning i staden. Samtidigt satsar regionens nav på att sprida effekterna, exempelvis via gemensamma satsningar på kollektivtrafik, näringslivsnätverk och regional planering, så att framgångarna spiller över i form av stärkta servicepunkter och nya småföretag i utpendlingskommunerna.

I ett negativt scenario fördjupas i stället magnetmönstret: Östersund och Åre fortsätter att konsolidera befolkning, resurser och offentliga satsningar, medan inlandets roll reduceras till bostadsort och råvaruleverantör. Inlandskommunerna kan då få svårare att driva egna utvecklingsinitiativ, och riskerar att hamna i ett skuggläge där deras öde mest styrs av de stora orternas intressen. Sammanfattningsvis är regioncentrums påverkan en avgörande osäkerhet: i bästa fall breder centrums framgång ut sig som ringar på vattnet och lyfter hela regionen, i sämsta fall dras inlandets kraft ytterligare in mot kärnan och periferin tappar ännu mer mark.

4.2 Trendernas samband och helhet

Trenderna som har beskrivits i kapitlet är analytiskt åtskilda men samverkar i praktiken. Inlandskommunernas utveckling formas i hög grad i skärningspunkterna mellan demografi, arbetsmarknad, offentlig service, digitalisering, centrum-periferi-relationer, lokalsamhällets styrka och den gröna omställningen. Det är därför helheten, snarare än enskilda trender, som avgör utfallet över tid.

Sambanden kan sammanfattas i några återkommande mönster:

- Demografiska förändringar (utflyttning och åldrande) påverkar offentliga resurser genom minskade elevunderlag och ökade vård- och omsorgsbehov, samtidigt som arbetsmarknaden möter kompetensbrist när stora årskullar lämnar arbetslivet.
- Näringslivsutveckling kan i sin tur motverka dessa effekter genom att skapa arbetstillfällen, stärka skattebasen och öka orternas attraktivitet, vilket påverkar flyttmönster och lokalsamhällets vitalitet.

- Digitalisering fungerar som ett tvärgående verktyg för att hantera glesa strukturer: det möjliggör distansarbete, e-tjänster och nya serviceformer, men förutsätter samtidigt robust infrastruktur och digital kompetens.
- Grön omställning kan bli en motor för investeringar och sysselsättning, men innebär också målkonflikter lokalt och ställer krav på samverkan och acceptans i lokalsamhällena.
- Slutligen påverkas inlandets förutsättningar av regionens tillväxtcentrum genom både motor-effekter (arbetsmarknadsintegration, tillgång till specialiserade funktioner) och magnet-risker (koncentration av resurser).

Sammantaget visar genomgången att trendernas samspel är avgörande: förstärkande spiraler kan uppstå när flera trender utvecklas gynnsamt samtidigt, men också negativa spiraler när utmaningar sammanfaller. Det är mot denna bakgrund som scenarioansatsen är central. Genom att variera antaganden om hur trenderna utvecklas och samverkar kan scenarierna belysa olika framtidsbanor för inlandskommunerna, och därmed ge ett bättre underlag för strategiska vägval.

5. Scenarioanalys

5.1 Från trender till scenarioanalys

Trendanalysen har identifierat gemensamma mönster och centrala drivkrafter i inlandskommunernas utveckling. Som grund till scenarioanalysen sammanfattas här trenderna i en matris över viktiga osäkerhetsdimensioner, med andra ord centrala frågor som kan slå åt olika håll i framtiden. I Tabell 4 nedan formuleras varje trend som en scenariodimension med kontrasterande ytterlägen och potentiell påverkan.

Tabell 4. Scenariodimensioner för respektive trendområde.

Trendområde	Möjliga scenarier	Möjlig påverkan
Demografi & befolkning	Stabilisering/ökning ↔ Fortsatt minskning	Påverkar skattebas, serviceunderlag och kompetensförsörjning.
Näringsliv & arbetsmarknad	Diversifierat/robust ↔ Ensidigt/sårbart	Styr lokala jobb, sysselsättning och inflyttningssattraktion.
Offentlig service & infrastruktur	Hållbar servicestruktur ↔ Fortsatt centralisering	Påverkar livskvalitet, trygghet och kvarboendemöjligheter.
Digital integrering	Hög integrering ↔ Digital klyfta	Multiplikator som kan överbrygga avstånd eller förstora klyftor.
Klimat & grön omställning	Omställningen gynnar ↔ Omställningen belastar	Extern faktor som kan ge nya möjligheter eller mest kostnader/krav.
Lokalsamhälle & samverkan	Starkt engagemang ↔ Social fragmentering	Påverkar motståndskraft, innovation och trivsel i bygden.
Centrum-periferi-dynamik	Centrum som motor ↔ Centrum som magnet	Påverkar om inlandet lyfts av eller dräneras av Östersund/Åre.

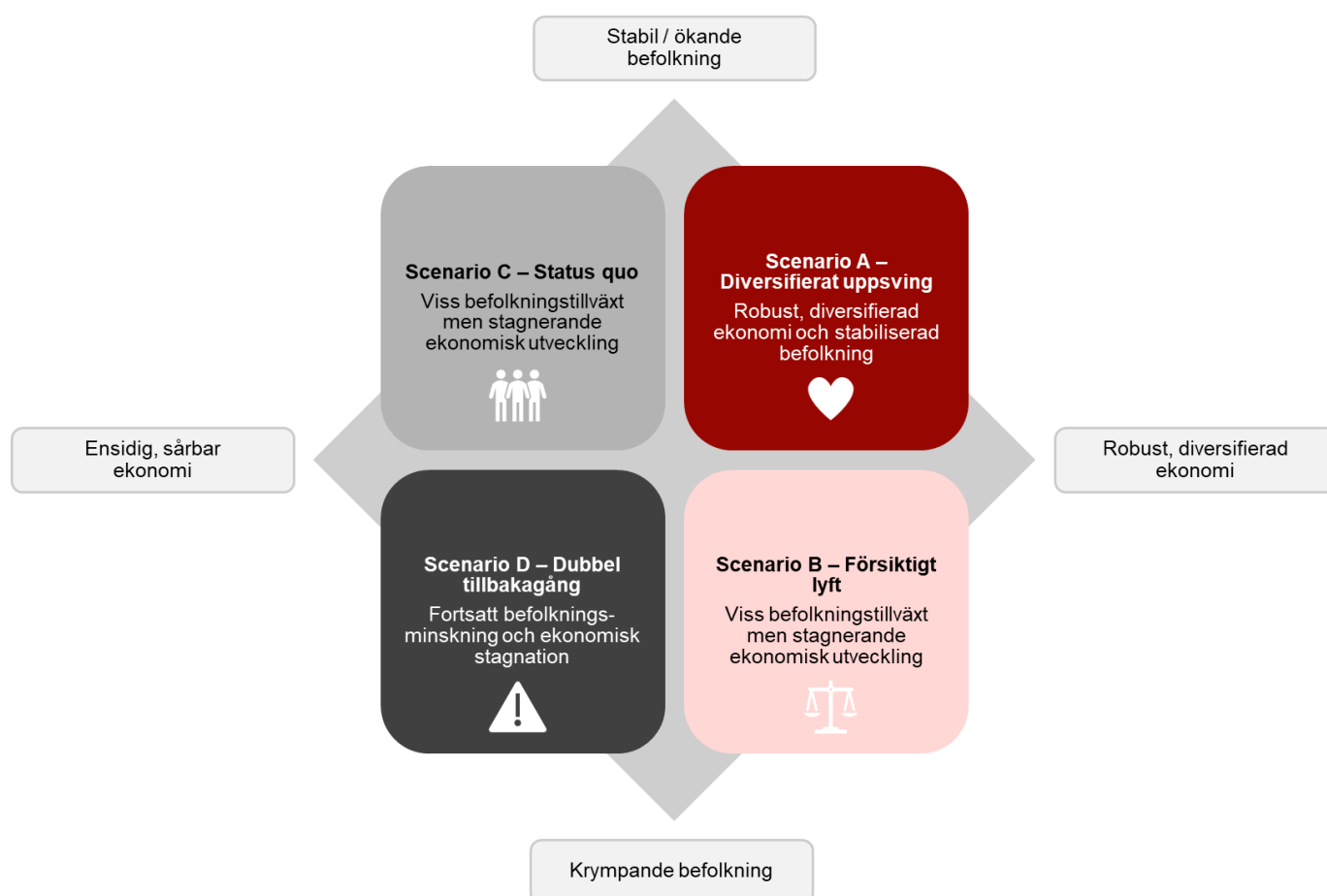
5.2 Fyra framtidsscenarier

I detta kapitel presenteras fyra framtidsscenarier med horisontår 2035. Syftet med scenarioanalysen är att planera under osäkerhet genom att utforska flera möjliga framtider. Scenarierna bidrar även till en gemensam bild av de viktigaste drivkrafterna och vägvalen i inlandskommunernas utveckling. Det är emellertid viktigt att understryka att scenarierna varken är målbilder eller prognoser, utan hypotetiska framtidsskildringar som kan användas för att stimulera diskussion och testa strategier: Vad skulle vi göra

om denna utveckling inträffar? Hur drar vi nytta av en sådan möjlighet, eller står rustade för riskerna, om de uppstår?

Hub2030:s scenariomodell har utformats genom att kombinera de två mest betydelsefulla och osäkra drivkrafterna: befolkningsutvecklingen (demografisk omvandling) och näringslivets strukturutveckling (ekonomisk bas). Dessa valdes ut eftersom de enligt trendanalysen har störst inverkan och osäkerhet (befolkningstrenden avgör exempelvis kompetensförsörjning och skattebas; ekonomins bredd avgör sysselsättning och inflyttningssattraktion). Genom att ställa demografisk utveckling (fortsatt minskning ↔ stabilisering/ökning) mot ekonomisk utveckling (ensidig/sårbar ↔ diversifierad/robust) får vi en 2x2-matris som genererar fyra kombinationer. Figur 7 illustrerar hur scenarierna positioneras i denna matris. Varje scenario har givits ett namn och en kort beskrivning:

- **Scenario A – Diversifierat uppsving:** Robust, diversifierad ekonomi och stabiliserad befolkning.
- **Scenario B – Försiktigt lyft:** Ekonomiskt uppsving men med befolkningsminskning.
- **Scenario C – Status quo:** Viss befolkningstillväxt men stagnerande ekonomisk utveckling.
- **Scenario D – Dubbel tillbakagång:** Fortsatt befolkningsminskning och ekonomisk stagnation.

Figur 7. En matris med framtidsscenarierna positionerade utifrån två huvudparametrar: demografisk omvandling (befolkningsutveckling) (y-axeln) samt näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad (ekonomi) (x-axeln).

Utöver de två huvudaxlarna beaktas de övriga scenariodimensionerna i beskrivningen av respektive scenario. Det innebär att scenarierna också belyser utvecklingen av digital integrering, välfärdsresurser i

glesbygd, klimat och omställning, lokalsamhällets vitalitet samt regionens centrum-periferi-dynamik inom ramen för varje framtidsbild. Scenarierna har tagits fram med stöd i trendanalysen och har diskuterats vid projektets workshop för att säkerställa att de är relevanta och utmanande för inlandskommunerna.

5.2.1 Scenario A: Diversifierat uppsving

Scenario A beskriver ett jämtländskt inland som har uppnått en robust ekonomi och stabiliserad befolkning: *År 2035 har inlandet lyckats kombinera grön omställning, digitalisering och livskvalitet. Nya företag och bättre uppkoppling gör att unga stannar, fler flyttar in och lokalsamhällena får nytt självförtroende.*

Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad

Inlandets ekonomi har fått ett mångsidigt lyft i Scenario A. Ett brett spektrum av nya små och medelstora företag har etablerats i inlandet och frodas parallellt inom flera olika branscher. Exempelvis har fjällturismen utvecklats till en året-runt-näring, med nischade företag som erbjuder vinterturism men också sommar- och höstaktiviteter (vandring, cykling, festivaler) som därmed skapar stabilare sysselsättning.

Gröna energi- och industrietableringar på lokal nivå har gett upphov till ett myller av drift-, underhålls- och serviceföretag som serverar sol- och vindkraftsanläggningar och småskaliga bioenergiprojekt. Digitala tjänsteföretag har växt fram, både rena distansföretag och filialer till större IT-bolag, som utnyttjar inlandets höga livskvalitet. Hela distansteam är baserade i glesbygden tack vare utmärkt uppkoppling.

Vid sidan av dessa nya segment har lokala producenter av livsmedel och trävaror stärkt sina värdekedjor med ökad lokal förädling och direktförsäljning till marknader utanför regionen. Överlag präglas näringslivet av många nya verksamheter, ofta lokalt ägda, som drivs av entreprenörer och expansiva småföretag.

Denna diversifiering har gett inlandskommunerna en betydligt robustare ekonomisk bas. Sysselsättningen har ökat brett, och kommunerna är mindre sårbara för enstaka nedläggningar eller globala svängningar. Om en bransch minskar kan andra ta vid och absorbera arbetskraften. Lokal kompetensförsörjning har förbättrats genom att företag, kommuner och utbildningsaktörer samarbetat för att utbilda och behålla arbetskraften i regionen, i takt med att nya möjligheter öppnat sig.

Kontakterna med Östersund och Åre är fortfarande viktiga, men inlandets positiva näringslivsklimat innebär att färre behöver pendla. Fler jobb finns nära hemorten, vilket också frigör tid och engagemang för lokala aktiviteter och familjeliv. Kort sagt är Scenario A:s näringsliv både diversifierat och lokalt förankrat, och denna förnyelsekraft genomsyrar hela regionen.

Demografisk omvandling

Befolkningsutvecklingen har stabiliserats, vilket är en stor förbättring jämfört med tidigare trender. Samverkan mellan fler jobb och förbättrad livskvalitet i glesbygd har dämpat utflyttningen och lockat inflyttning. Unga invånare stannar kvar oftare eller återvänder efter studier tack vare att de ser karriärmöjligheter lokalt. Vissa attraktiva centralorter och tätorter i inlandet har noterat en befolkningsökning, exempelvis i fjällnära områden med turism eller i pendlingsnära samhällen. Samtidigt har mer perifera bygder fortsatt minska något i invånarantal. Sammantaget har regionens totala befolkning planat ut på en stabil nivå.

Digital omställning och uppkoppling

Den digitala integreringen i inlandet är hög. Under det senaste decenniet har fulltäckande bredbandsinfrastruktur blivit verklighet, och andelen hushåll som faktiskt utnyttjar snabb uppkoppling är i stort sett densamma som i städerna. Ett normalläge med distansarbete och digitala tjänster har etablerats i regionen. Det har blivit likvärdigt att bo i en mindre tätort som i en storstad när det gäller möjlighet att jobba på distans, få vård digitalt eller studera online. Tekniken har med andra ord överbryggat många avstånd och möjliggjort både nyföretagande och inflyttning. Därmed har digitaliseringen i Scenario A blivit en verklig "utjämnare" mellan stad och land: glappet i digital kompetens har motverkats genom omfattande utbildningsinsatser, och skillnaden i digital delaktighet mellan äldre och yngre har minskat.

Offentliga resurser och infrastruktur

Hållbar servicestruktur är en annan viktig framgång i Scenario A. Kommunerna har genom samverkan, teknik och innovativa lösningar kunnat bevara det mesta av sin lokala basalservice. Samtliga centralorter har kvar högstadieskolor och vårdcentraler, och i flera fall har man infört delade servicecenter som rymmer flera tjänster på samma plats (till exempel medborgarkontor, bibliotek, digital vårdutrustning under samma tak). I vissa mindre byar drivs skolfilialer och lanthandlar i alternativa former, genom kooperativ eller i samarbete över kommungränser, vilket innebär att man har tryggt närheten till basfunktioner trots små underlag. Genom regional samordning och statliga stöd har man också förbättrat infrastrukturen: bland annat utökad kollektivtrafik mellan centralorter och Östersund, samt färdig utbyggnad av fibernät och 5G i hela regionen. Sammantaget har gleshetskostnaderna dämpats och livskvaliteten på landsbygden stärkts, vilket bidragit till att fler har valt att bo kvar.

Klimatförändringar och grön omställning

Den gröna omställningen har gynnat inlandet. Regionen utnyttjar sina rika naturresurser i förnybar energiproduktion (vindkraftparker och bioenergianläggningar) med hög lokal acceptans tack vare intäktsdelning och respekt för lokala intressen. Jämtland Härjedalen är fortsatt nettoexportör av grön el (framför allt vattenkraft, men nu kompletterad av vind och sol) och drar nytta av att vara en del av Europas klimatomställning. Regionens inland framstår även som en relativt klimatsäker livsmiljö i takt med allt vanligare extremväder globalt. Inlandskommunerna påverkas inte av havsnivåhöjning och har hanterbara anpassningsfrågor. Detta har gett ett inflöde av "klimatsurfare" (några hushåll som sökt sig till säkrare klimatmiljöer), samtidigt som

EXEMPEL PÅ PERSONA

Sara, 34 år, bor i Svenstavik i Bergs kommun

"Sara flyttade hem till Berg efter några år i Umeå. Hon driver ett växande företag som kombinerar digitala tjänster med lokal matförädling och samarbetar med producenter i flera inlandskommuner. Hennes partner arbetar med drift och utveckling inom den gröna energisektorn. Barnen går i skola i centralorten Svenstavik, där fritiden också finns: skidspår, föreningsliv och gemensamma aktiviteter i den lokala servicehubben. Vardagen kräver fortfarande planering, men den präglas mer av möjligheter än begränsningar. När något saknas löses det ofta tillsammans, genom kooperativ, digitala lösningar eller samverkan mellan företag, kommun och bybor. För Sara är Berg inte bara hembygden hon återvände till, det är platsen där hennes barn växer upp med både rötter, framtidstro och öppna möjligheter."

miljöprofilen har blivit ett förstärkt argument i marknadsföringen av regionen (till exempel: "hållbara livsmiljöer med förnybar el").

INSPEL FRÅN WORKSHOP

För att uppnå ett Scenario A menade deltagarna på workshopen att det är viktigt med attraktiva arbetsgivare och lokal kompetensförsörjning. Kommunerna behöver stötta företag och bygga kompetens lokalt, snarare än att enbart försöka rekrytera in kompetens utifrån. Därutöver lyfter deltagarna vikten av lokal förädling och näringslivsutveckling: inlandet producerar energi, råvaror och naturresurser, men i nuläget förädlas värdena ofta någon annanstans. Fler elintensiva och gröna verksamheter anses behöva lokaliseras där resurserna finns. I denna bemärkelse pekar deltagarna på behovet av att se inlandet som en framtidsresurs, särskilt kopplat till energi, bioekonomi, cirkularitet och den gröna omställningen.

Under workshopen diskuterades även kommunernas rådigheter kopplat till frågan. Till viss del är kommunerna nämligen beroende av att nationella regelverk anpassas till inlandets villkor. Det handlar delvis om att se till att vindkrafts-, vattenkrafts- och energiproduktionsintäkter i större utsträckning kommer kommunerna och civilsamhället till del, exempelvis via ändrade skatteregler, utjämnningssystem, fonder eller lokala banker.

Lokalsamhälle och attraktivitet

Utvecklingsvågen i Scenario A har gett inlandets lokalsamhällen förnyad optimism och sammanhållning. Civilsamhället är aktivt och många byar har nytt engagemang: yngre inflyttare har anslutit sig till föreningsliv och lokala initiativ, vilket överbryggat generationsväxlingen i ideellt arbete. Förmågan att driva lokala projekt (till exempel bygemensamma butiker) har varit en nyckelfaktor för att upprätthålla service och trivsel, vilket i sin tur ytterligare förstärker orternas attraktionskraft. Kommunerna samverkar över kommungränserna och med lokalsamhällena: genom initiativ som regiongemensam marknadsföring av inlandets möjligheter och stöd till lokala utvecklingsnoder (fysiska och digitala mötesplatser) har man stimulerat stolthet och självförtroende i bygderna. Den positiva spiralen, i form av fler aktiva sommargäster och distansarbetare med nya nätverk och företag, har stärkt den sociala väven och i viss mån vitaliserat inlandets sociala kapital och attraktionskraft.

Variationer inom regionen

Scenario A är en övergripande framgång, men inte alla delar av inlandet har blomstrat lika mycket. Attraktiva kommunhuvudorter och fjällnära bygder, som antingen har nära pendlingsavstånd till Östersund eller stor dragningskraft via naturturism, står för det mesta av den befolkningstillväxt som har skett. Mer isolerade platser har fortsatt krympa, om än i långsammare takt än förr, och tack vare tekniska lösningar har de kunnat leva kvar med basal service trots färre invånare. Regioncentrumens tillväxt har i hög grad kommit inlandet till godo i detta scenario: Östersund fungerar som en positiv motor och draghjälpskraft och mycket av expansionskraften når ut i periferin i stället för att stanna i staden. Skillnaderna inom länet finns kvar men har inte ökat, tvärtom har de minskat något relativt 2020-talet. Inlandskommunerna upplever därmed att de är en integrerad del av en växande region och att de själva kan bidra aktivt till regionens tillväxt.

Internationella exempel

Ostwestfalen-Lippe (Tyskland)

- Gles landsbygdsregion som lyckats med Smart Countryside-program.
- Utfödet av unga bromsades upp för första gången på decennier: flera byar noterade till och med en svag befolkningstillväxt.
- Snabb utrullning: över 90 byar fick fiber inom 5 år. Det möjliggjordes av stark regional finansiering och bybornas eget engagemang.
- **Resultat:** Utfödet av unga bromsades, samhällsservice upprätthölls genom digitala lösningar och lokala "by-ambassadörer".
- **Lärdom:** Kombinera infrastruktur, invånarnas delaktighet och interkommunal samordning. Digitalisering ger mest när den skräddarsys för lokala behov.

Galicien (Spanien)

- Inlandskommuner med historisk utflyttning satsade på "rural coworking & coliving"-initiativ (till exempel Anceu & Rooral-program).
- Tidigare avfolkade byar fick för första gången på decennier fler invånare tack vare inflyttade distansarbetare och återvändare.
- Kombinationen av utbyggd uppkoppling och gemensamma arbets- och boendemiljöer för fjärrarbetare har injicerat nytt liv i dessa glesbygdsorter.
- **Resultat:** Digitala distansarbetare och återvändare flyttar in i förut avfolkade byar. Vissa byar har nu för första gången på decennier fler invånare och nya företag.
- **Lärdom:** Bra uppkoppling + gemensamma arbets- och boendemiljöer för remote workers kan ge injektion av människor och innovation i glesa bygder.

5.2.2 Scenario B: Försiktigt lyft

I Scenario B har Jämtlands inland en robust ekonomi men krympande befolkning: År 2035 har ekonomin växt genom stora investeringar och energiomställning, men jobben blir få och koncentrerade. Vissa orter blomstrar, samtidigt fortsätter många människor att flytta.

Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad

Inlandets näringsliv uppvisar en stark men smal tillväxt i Scenario B, som främst drivs av några kapitaltunga satsningar. Jämtlands rika naturresurser har utnyttjats för storskalig förnybar energiproduktion: omfattande utbyggnader av vindkraftparker (i samverkan med skogsbolag) och effektivisering av vattenkraftssystem har injicerat miljardsummor. Även en ny energikrävande industriell etablering, som en anläggning för grön bränsleproduktion eller datalagring, har kommit till regionen, lockad av det stora överskottet av förnybar el.

Dessutom har en satsning inom besöksnäringen gjorts i form av en naturnära turismanläggning med statligt stöd. Dessa initiativ har stärkt ekonomin och kommunernas skatteintäkter märkbart, men sysselsättningseffekten är begränsad. Projekten är teknik- och kapitalintensiva, med hög automationsgrad och ofta få anställda (särskilt jämfört med investeringsvolymerna).

Antalet nya lokala jobb är därför relativt litet och oftast koncentrerat runt de stora investeringarnas drift, underhåll och specialisttjänster, i flera fall är de också bemannade via inpendling eller entreprenörer utifrån. Företagsstrukturen i regionen domineras sålunda av några stora aktörer (energibolag, industriföretag eller turistkoncerner) med tillhörande underleverantörer och servicebolag.

På makronivå är inlandsekonomin starkare och mer diversifierad än tidigare genom fler branscher (energi, råvaruförädling, turism) som bidrar till BNP. Samtidigt äger få centraliserade noder nästan all tillväxt. Regionens utveckling är därmed knuten till ett fåtal nyckelinvesteringars framgång, och utöver klustren kring dessa storprojekt har inte mycket ny företagsamhet vuxit fram i glesbygden.

EXEMPEL PÅ PERSONA

**Mikael, 52 år, bor utanför
Hammarstrand i Ragunda
kommun**

"Mikael arbetar som drifttekniker vid en större energietablering några mil bort. Lönen är bra och kommunen har fått ökade intäkter, men i byn märks utvecklingen mest på avstånd. Skolan har lagts ned, livsmedelsbutiken har kortare öppettider och många av kollegorna veckopendlar från andra delar av landet. Mikael och hans fru vill bo kvar, men deras yngsta barn har flyttat till Östersund för att börja gymnasiet. Vardagen fungerar genom längre bilresor, digital vårdkontakt och planerade inköp i centralorten. Han ser att ekonomin går bättre än förr, men undrar vem som ska bära föreningen, brandvärnet och byalaget när allt färre bor kvar."

Demografisk omvandling

Trots den ekonomiska medvinden fortsätter befolkningen att minska i Scenario B. Nettoutflyttningen består, om än i något mildare takt, och ingen större vändning har skett. Yngre invånare och familjer fortsätter i hög grad att söka sig till mer urbana miljöer (både inom regionen och nationellt) för att ta del av ett större utbud av utbildning, karriärmöjligheter och stadsliv. De nya verksamheterna i inlandet har inte inneburit tillräckligt många lokala arbetstillfällen för att vända demografiska mönster: de kapital- och tekniktunga investeringarna sysselsätter relativt få, och personalen rekryteras ofta externt eller pendlar in snarare än att bilda nya hushåll på plats.

Sammantaget har regionen fortsatt förlora invånare fram till 2035, kanske totalt en knapp femtedel av befolkningen, men med stora lokala variationer. Vissa ekonomiska noder har bibehållit eller till och med lockat en stabil krets kring de nya jobben, medan mer perifera bygder har en snabb utflyttning. Befolkningsstrukturen är äldre än nuläget; andelen pensionärer är hög, och få nyinflyttade barnfamiljer har slagit sig ner trots förbättrad ekonomi.

Digital omställning och uppkoppling

Digitaliseringen i Scenario B är ojämnt förverkligad. Områden i anslutning till de nya industri- och turistprojekten har toppmodern digital infrastruktur i form av fiber, 5G och automatiserade driftsystem, detta eftersom satsningarna krävde det. Utanför dessa nodpunkter har dock digitaliseringens effekter inte genomträngt vardagslivet lika mycket. Få nya distansarbetare har tillkommit och den breda befolkningen har fortsatt minska, många utbyggda fibersträckor förblir därför underutnyttjade. Det har uppstått ett digitalt glapp: tekniken finns på plats, men med färre invånare i omlopp realiseras inte alla dess möjligheter. Interna digitala tjänster (e-hälsa, e-lärande) har införts i vissa centralorter, men i stora delar av glesbygden märks digitaliseringens närvaro mindre. De som flyttade valde städerna trots bra uppkoppling, vilket innebär att glesbygden är delvis digitalt utbyggd men underutnyttjad ("tom fiber").

Offentliga resurser och infrastruktur

Inlandskommunernas offentliga sektor står under fortsatt press. Med en fortsatt minskande befolkning och åldrande demografi har kommunerna trots den förbättrade ekonomin behövt centralisera skola, vård och omsorg ytterligare. Små skolor och vårdcentraler har lagts ned eller slagits ihop med större enheter. Basservicen har koncentrerats till några större tätorter. Samtidigt har robustare kommunala finanser (tack vare skatteintäkter och vindkraftsersättning) möjliggjort strategiska investeringar i centralorterna, exempelvis har någon kommun kunnat öppna ett kombinerat servicecenter för medborgare via intäkter från ett storprojekt. Gleshetskostnaderna kvarstår: att upprätthålla miljals av vägnät och serviceplikt med allt färre invånare per kvadratkilometer tär på resurserna, och i Scenario B har regionens service blivit än mer centralortsbaserad med längre avstånd för många boende.

INSPEL FRÅN WORKSHOP

I eller inför ett Scenario B, där ekonomin går starkt men människor fortsätter att flytta från kommunerna, menar workshopdeltagarna att livsmiljön bör vara i fokus. Jobb räcker inte om livsmiljön inte fungerar: återkommande teman under workshopen är att människor behöver skola, vård, omsorg, kultur, idrott, fritid och fungerande vardagsservice genom livets olika skeden. Dessutom kan bostadsbrist hindra inflyttning och kvarboende: särskilt i turisttåta områden finns det jobb men inte boenden, vilket gör att människor inte kan bosätta sig trots att det finns arbetsmöjligheter. Även om viljan finns att bo kvar eller flytta in, saknas ofta möjligheten när lån till bostäder inte beviljas.

Klimatförändringar och grön omställning

Inlandskommunerna har i Scenario B tagit aktiv del i den gröna omställningen, i likhet med Scenario A. Storskaliga investeringar i förnybar energi och resursexploatering (såsom vindkraftsparker, bioenergisatsningar och ökad råvaruförädling) har gett regionens ekonomi en betydande injektion. Dessa projekt är dock kapitalintensiva och högautomatiserade, vilket innebär att sysselsättningseffekten är begränsad. Klimatförändringarna fortsätter i bakgrunden, med något mildare och mer variabla vintrar. I vissa turistområden har detta delvis lett till en omställning mot mer sommar- och axelsäsongsbaserad verksamhet (till exempel natur- och aktivitetsbaserad turism), men dessa anpassningar har i Scenario B främst skett i större, kapitalstarka anläggningar och har inte genererat ett brett lokalt företagande eller fler permanenta arbetstillfällen. Sammantaget är regionen i Scenario B varken en tydlig vinnare eller förlorare i klimatomställningen: inlandet bär delar av omställningens kostnader genom markutnyttjande och infrastruktur, men får inte fullt genomslag i form av ökad lokal sysselsättning eller inflyttning.

Lokalsamhälle och attraktivitet

Lokalsamhällenas vitalitet är polariserad i Scenario B. Runt de nya ekonomiska noderna finns en viss vitalitet: invånarna som jobbar i industri- eller energiklustren utgör kärnorna i lokala nätverk, och kommuner samarbetar med företagen i exempelvis näringslivsråd och utbildningsinsatser för att knyta ny kompetens. Samtidigt har många av de glesare bygderna i inlandet förlorat sitt sociala kitt: föreningar läggs ned när medlemmar flyttar eller blir för få, och i vissa byar finns inte längre kritisk massa för att driva gemensamma aktiviteter så som sportklubbar, byfestkommittéer, med mera.

Kommunerna samarbetar kring övergripande strategier, men på bynivå har mellanmännsliga band försvagats i områden som drabbats hårt av utflyttning. Sammantaget finns en klyfta internt: i Scenario B

upplever regionen ökad social vitalitet i de orter som hyser ekonomiska motorer, medan isolerade delar upplever stigande dränering av engagemang och livskvalitet.

Variationer inom regionen

Scenario B resulterar i tydliga regionala och inomkommunala skillnader. De områden som lyckats attrahera större projekt har stärkts ekonomiskt men inte vuxit i invånarantal. Turismknutpunkter drar fortsatt folk säsongvis, men har ändå få permanent bosatta.

Kommuner eller delar av kommuner som inte fått sådana injektioner har fortsatt att tappa mark både i ekonomi och befolkning. Den övergripande bilden av regionen i Scenario B är en paradox: samlat sett har inlandet aldrig haft en så hög BNP och skattebas, men den demografiska utarmningen har fortsatt, vilket skapat ökade interna klyftor och ett 2035 där några centralorter står starka medan stora områden utanför dem är glest befolkade och ekonomiskt beroende av framgångar i tillväxtcentrum.

INSPEL FRÅN WORKSHOP

Ett inspel från workshopen är att planeringen behöver inrymma både tillväxt och krympning: kommunerna bör inte låsa sig vid ett scenario, utan ha både plan A och plan B i åtanke. Om kommunerna i framtiden fokuserar på inflyttning bör de samtidigt arbeta för att värna de som redan bor i regionen.

Eventuella klyftor inom regionen måste hanteras genom samverkan och regional solidaritet: kommunerna bör ibland sätta konkurrensen åt sidan. Deltagarna poängterar att det först och främst är viktigt att se till att investeringar tillfaller Jämtland, och att de sedan kan fördelas där de gör mest nytta. Ett medskick är också att dra nytta av varandras utveckling: en etablering i grannkommunen gör nytta för fler.

Internationellt exempel

Kainuu (Finland)

- Gles region med storskalig gruvinvestering (Europas största nickelgruva).
- Scenario B-lik utfall: Ekonomin fick ett tydligt uppsving – inkomsterna steg och arbetslösheten sjönk med ca 2 procentenheter – men regionens befolkning fortsatte att sakta krympa.
- Unga invånare flyttade ändå därifrån, lockade av större städer trots att nya lokala jobb skapades kring gruvan.
- **Resultat:** Befolkningen blev ännu mindre och äldre – de ekonomiska vinsterna omsattes inte i inflyttning eller befolkningsstabilisering.
- **Lärdom:** Ett robust branschgenombrott räcker inte för att vända demografi om inte också livskvalitet och service förbättras.

5.2.3 Scenario C: Status quo

Scenario C kännetecknas av en sårbar ekonomi men stabiliserad befolkning i Jämtlands inland: *Människor fortsätter bo kvar tack vare natur, trygghet och distansarbete. Lokalsamhällen håller ihop vardagen genom samarbete och ideellt engagemang, trots svag ekonomi.*

Näringslivets strukturuomvandling och arbetsmarknad

Inlandets näringsliv har i Scenario C förblivit smalt och utan större förnyelse. Regionen är fortsatt beroende av några få traditionella huvudsektorer, främst skogsbruk och skogsindustri, kommunala/offentliga verksamheter och säsongsbetonad besöksnäring, som tack vare mindre konkurrens och naturliga flöden även fram till 2035 utgör kärnan i den lokala ekonomin. Nya näringsgrenar har inte vuxit fram i nämnvärd omfattning, och inga större investeringar eller förädlingsindustriprojekt har tillkommit, vilket innebär att regionen som helhet fortfarande exporterar mestadels obearbetade råvaror utan att generera mycket extra sysselsättning eller förädlingsvärde lokalt.

Den största skillnaden mot tidigare är att några "lågintensiva nischer" har stärkts, trots bristen på robust ekonomi. Hit räknas till exempel en ökande skara distansarbetare och pendlare som väljer att bo i inlandet men arbeta för arbetsgivare utanför regionen. Dessa nyare inkomstkällor bidrar till hushållens försörjning och lokal efterfrågan, men räknas inte som lokalt näringsliv i formell mening. Dessutom har en ökad andel pensionärer bosatta i inlandet inneburit att pensionsinkomster blivit en väsentlig del av det lokala konsumtionsunderlaget. Kommunernas ekonomi får således visst stöd av externa inkomster (pendlares utpendlingslöner och pensioner som spenderas lokalt), men dessa har inte förmått generera en ny grund för lokal tillväxt.

Sammanfattningsvis är det privata näringslivet i Scenario C fortfarande ensidigt och sårbart. Nyföretagandet har stagnerat och få nya investeringar har gjorts inom regionen. De näringar som finns, som skogsindustri och lokal hushållsservice, upprätthålls i stort, men med begränsad modernisering eller expansion. Sysselsättningen är ungefär oförändrad; vissa jobb har försvunnit men ersatts av en mindre ökning i distansarbetande invånare och deltidsarbeten. Kort sagt är den lokala ekonomiska basen fortsatt smal och inte stark nog att driva en demografisk återhämtning på egen hand, även om invånarna ändå fortsätter bo kvar av andra skäl än jobb.

Demografisk omvandling

Trots den svaga ekonomin har inlandskommunerna i Scenario C lyckats stabilisera sin befolkning kring dagens nivå. Utflyttningen har avtagit markant, mycket tack vare externa drivkrafter. Särskilt under 2020-talet (bland annat under pandemins distansarbetsboom) valde flera "livsstilmigranter", såväl yngre distansarbetare som pensionärer, att bosätta sig i inlandet för naturens och livskvalitetens skull. Modern teknik och digital uppkoppling gjorde det möjligt för dem att behålla inkomster utan att behöva lokala jobb. Därtill har återvändare och familjer som värderar trygghet och boendekvalitet stannat i högre grad. Denna inflyttnings- och kvarboendemix har

EXEMPEL PÅ PERSONA

Kim, 41 år, bor i Funäsdalen i Härjedalens kommun

"Kim arbetar som projektledare på distans för ett företag i Stockholm. Kim flyttade till Härjedalen för naturen, tryggheten och möjligheten att ge barnen en friare vardag. Kims inkomst kommer utifrån, men livet är lokalt: barnens träningar, byalagets fixardagar och samordnade skjutsar till aktiviteter. Det lokala näringslivet är smalt och flera vänner kombinerar säsongsjobb, deltidsföretagande och distansuppdrag. Service finns, men kräver flexibilitet: vissa vårdbesök sker digitalt, biblioteket delar lokal medborgarservice och många initiativ bygger på ideellt engagemang. Kim trivs, men märker att systemet är skört. Om några eldsjälur slutar, eller om uppkopplingen brister, blir vardagen snabbt svårare."

kompenserat det fortsatt negativa födelseöverskottet, med resultat att inlandets totala invånarantal närmast har planat ut i stället för att falla brant.

Åldersstrukturen är dock fortfarande ogynnsam. Andelen äldre har fortsatt öka, och medan flera perifera bygder har stora demografiska obalanser syns en liten återväxt i vissa knutpunkter. Bristen på lokala jobb innebär att demografins stabilisering i Scenario C inte är liktydig med en föryngring: främst är det äldre inflyttare och distansarbetande medelålders som bär upp siffrorna, snarare än att regionen drar till sig stora kullar unga eller barnfamiljer.

Det finns positiva effekter: den tidigare kraftiga nedgången i antalet skolbarn har mattats av, i några centralorter ökar barn- och ungdomsgrupperna något. Scenario C visar att regionens mjukare attraktionsfaktorer i form av natur, trygghet, prisvärt boende och stark gemenskap kan bidra till att stabilisera befolkningen även i frånvaro av större lokala jobbskapande. Det ger inlandet tid och social uthållighet, men befolkningssammansättningens obalanser (hög medelålder, få unga) kvarstår som en utmaning på sikt.

Digital omställning och uppkoppling

Utbredd internetaccess och en kultur av distansarbete gör att platsen för jobbet inte är lika avgörande i Scenario C. Många i arbetsför ålder arbetar digitalt på distans åt arbetsgivare i städer eller globalt medan de bor kvar i glesbygden. Robust uppkoppling har suddat ut en del av avståndens hinder och är en nyckelförklaring till att människor väljer att bo kvar eller flytta in, trots bristen på lokala jobb.

Samtidigt har denna digitalisering ännu inte lett till någon påtaglig spin-off i form av lokal företagsamhet. Invånarna driver inga nya tech-startups eller stora e-handelsbolag i regionen, utan är främst anställda vid externa företag. Den digitala omställningen i Scenario C bidrar alltså starkt till att människor kan leva och arbeta kvar, men utan att ge några större lyft för det lokala näringslivet.

Offentliga resurser och infrastruktur

I Scenario C har inlandskommunerna, med i stort sett oförändrad befolkning men fortsatt svaga ekonomiska resurser, tvingats fokusera på anpassning och effektivisering. Serviceutbudet har omorganiserats och koncentrerats för att klara glesheten med färre skattemedel: kommunerna har slätt samman funktioner i lokala "servicehubbar", där exempelvis bibliotek, vårdcentral, medborgarkontor och annan basservice samlokaliseras och delvis stöttas av ideella krafter.

Digitala lösningar i form av e-hälsa, distansundervisning och fjärrmöten utnyttjas så långt möjligt för att täcka de långa avstånden och avlasta personalbehovet, men utfallet är blandat och de kan inte fullt ut ersätta fysisk närvaro. Den fysiska infrastrukturen har i stort sett bevarats, inte byggts ut: begränsade investeringsmedel har tvingat kommunerna att koncentrera underhållet till högprioriterade vägar, vattenledningar och nät i centralare delar, medan mindre trafikerade byvägar, byggnader och anläggningar har fått stå tillbaka och börjat förfalla.

Kort sagt handlar Scenario C om att fokusera på nödvändiga anpassningar, där ideellt engagemang och digital teknik delvis ersätter resurser som inte längre räcker för traditionell glesbygdsservice.

INSPEL FRÅN WORKSHOP

Enligt diskussionerna under workshopen kan det behövas viss centralisering av service i ett Scenario C, däremot måste det förklaras väl. Några verksamheter kan behöva samlas till följd av minskade skatteintäkter och för att få effekt, men det kräver transparens och förklaring så att det inte upplevs som att vissa orter "offras". Samtidigt nämns det att fler, utspridda statliga funktioner och hubbar i glesbygd kan skapa robusthet och därmed minska sårbarheten.

Klimatförändringar och grön omställning

Klimatförändringarnas effekter under Scenario C är påtagliga men hanterliga, och den gröna omställningen blir ingen större drivkraft för ekonomin. Mildare vintrar och mer varierande väder fortsätter att påverka traditionella näringar: vinterturismen pressas av kortare skidsäsong vilket kräver anpassningar (till exempel fokus på sommaraktiviteter), men utan att ge betydande ekonomisk kompensation för förlorade vinterintäkter.

Skogsbruket och andra marknäringar har fått anpassa sig till fler stormar och förändrad avrinning, men dessa utmaningar är mindre akuta än i mer utsatta regioner. Inlandet påverkas till exempel inte av havsnivåhöjning. Jämtlands inland anses faktiskt vara relativt säkert från vissa extrema klimathändelser, vilket har skapat en viss attraktion: några hushåll och distansarbetare (ibland kallade "klimatinflyttare") har valt området för att slippa storstädernas extremvärmerisker.

Den gröna omställningen på nationell nivå har dock inte i nämnvärd grad gynnat inlandets egen ekonomi. Stora klimatinvesteringar, som nya vindkraftparker eller gröna industrier, har till stor del uteblivit i Scenario C, antingen på grund av lokalt motstånd mot omfattande förändringar i landskapet eller bristande investeringsintresse, kanske i konkurrens med andra regioner. Effekten är att inlandet varken har drabbats hårdast av klimatförändringarna eller belönats av omställningsboomen. Regionens klimatprofil (god tillgång på förnybar energi och relativ klimattrygghet) hjälpte i viss mån att locka inflyttare och stärka varumärket, men har inte översatts i större ekonomiska projekt.

Kort sagt skapar klimatförändringarna i Scenario C både vissa anpassningsproblem och några marginella möjligheter (större trygghetsvärde, längre odlingssäsong i låglandet), men de omvandlas inte till en lokal ekonomisk hävstång. Stora omställningssatsningar sker mest på andra håll, vilket är en av förklaringarna till den sårbara ekonomiska situationen i regionen.

Lokalsamhälle och attraktivitet

I Scenario C fungerar det lokala engagemanget som en livlina. Trots en svag ekonomi håller starka bygemenskaper och lokal initiativkraft ihop vardagen och gör det möjligt för invånarna att bo kvar. Människor trivs i inlandet tack vare natur- och livskvalitet, trygghet samt en djupt rotad gemenskap, vilket gör att befolkningsminskningen avstannat trots utebliven ekonomisk boom. För att upprätthålla livskvaliteten har invånare och kommuner hittat kreativa lösningar: kooperativa lanthandlar, byalag som arrangerar fritidsaktiviteter, volontärgrupper som stöttar äldreomsorgen, och ofta kombinerade servicepunkter där lokal service sammanförts under samma tak med hjälp av ideella krafter.

Kommuner samarbetar även med varandra, till exempel genom gemensamma kultur- och fritidssatsningar och delade digitala plattformar för information och e-tjänster, för att få ut mesta möjliga av begränsade resurser. Tillit och samhörighet på byanivå är i mångt och mycket intakta: det är i hög grad trivseln och gemenskapen som håller invånare kvar trots svaga materiella incitament.

Samtidigt är lokalsamhällenas bärande roll sårbar på sikt. Om eldsjälar bränner ut sig eller flyttar riskerar byarna att förlora en vital resurs och hamna i en ny negativ spiral. Detta är en ständigt närvarande risk i Scenario C. Visserligen har några nyinflyttade distansarbetare och återvändare integrerats väl, och de agerar nya aktiva bybor i föreningsliv och småprojekt. Det har injicerat frisk energi i lokala initiativ och hjälpt föra vidare traditioner av samarbete.

Trots det kvarstår de stora utmaningarna med generationsväxling och begränsat med yngre invånare: när drivande personer blir färre finns inga garantier för att deras arbete kan tas över på samma sätt i framtiden. Sammanfattningsvis vinner inlandet i Scenario C tid och stabilitet tack vare sina levande bygemenskaper och attraktiva livsmiljöer, men framtiden hänger på att lokalsamhällenas engagemang bevaras, eftersom ekonomin inte förmår bära utvecklingen på egen hand.

INSPEL FRÅN WORKSHOP

Under workshopen lyfter deltagarna att det finns många kvarboendefaktorer i Jämtlands inland: till exempel är närhet till natur, enkelhet, gleshet, trygghet och barnens livsmiljö centrala skäl till att människor stannar. Utöver det betyder rötter, tradition och gemenskap också mycket: hembygd, familj, sociala band och lokala relationer beskrivs som starka faktorer, särskilt för hemflyttare och personer med lång anknytning till platsen.

I Scenario C bär eldsjälar och föreningsliv mycket av samhällslivet: byar och föreningar skapar aktiviteter, språkvällar, idrott, gemenskap och social infrastruktur, ofta med stort ideellt engagemang. För att säkerställa sammanhållning och ett aktivt civilsamhälle menar workshopdeltagarna att eldsjälar behöver avlastning, incitament och stöd. Det ideella engagemanget är starkt men sårbart. Kommunerna bör därför samarbeta mer och hjälpa till med administration, ansökningar, byråkrati och former för ersättning eller försörjning kopplat till ideellt samhällsbyggande.

Variationer inom regionen

I Scenario C framträder en tydlig rumslik differentiering inom inlandet, där utvecklingen präglas av en symbios mellan boendeorienterade bygder och externa arbetsmarknader. Många invånare bor i glesbygden för livskvalitetens skull men arbetar på distans, pendlar periodvis eller lever på pensionsinkomster. Detta gynnar platser med hög boendeattraktivitet och rimlig tillgänglighet, exempelvis fjällnära och rekreationsinriktade orter samt små tätorter med närhet till regionala noder och grundläggande service. Dessa miljöer uppvisar relativ stabilitet och kan i vissa fall attrahera nya hushåll trots avsaknad av lokal arbetsmarknadstillväxt.

Samtidigt är utvecklingen ojämn inom kommunerna. Mer isolerade bygder med svag tillgänglighet och begränsad service fortsätter att tappa invånare, även om kommunernas samlade befolkning stabiliseras. Resultatet är en ökad intern koncentration, där vissa byar avfolkas medan andra fungerar som relativa vinnare. Scenario C kännetecknas därmed av stabilitet på övergripande nivå, men med betydande lokala skillnader som ställer krav på prioriteringar i service, infrastruktur och lokalsamhällets organisering.

Internationellt exempel

Benarrabá (Spanien)

- Liten bergsby som stagnerade demografiskt; blev pilotort för digitala nomad-baser
- Scenario C-liknande utfall: Bygden lockar nu regelbundet in remote workers, vilket stabiliserat befolkningsutvecklingen (och gett nytt socialt liv), men det lokala näringslivet är fortfarande tunt (de nya invånarna jobbar för företag utanför byn)
- **Resultat:** Befolkningstrenden har planat ut, men det lokala näringslivet är fortsatt tunt; de nya invånarna arbetar huvudsakligen för arbetsgivare utanför byn och skapar begränsade lokala sysselsättningseffekter
- **Lärdom:** Livsstilsinflyttning och distansarbete kan upprätthålla byars befolkningsantal, men för ekonomisk uthållighet behövs parallella satsningar på lokala näringar.

5.2.4 Scenario D: Dubbel tillbakagång

Scenario D innebär en dubbel tillbakagång för det jämtländska inlandet, på så sätt att både ekonomin är sårbar och befolkningen krymper: *Utflyttningen fortsätter, service försvinner och allt fler orter tappar sin funktion. Kommunerna fokuserar på att hantera neddragningar snarare än utveckling.*

Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad

Inlandets näringsliv har i Scenario D fortsatt att krympa och försvagats dramatiskt. Nya företag i växande branscher har i princip uteblivit, och tvärtom har den ekonomiska basen urholkats ytterligare av att några kvarvarande större verksamheter stängt eller omlokaliserats. Kvar finns i huvudsak små familje- och mikroföretag inom traditionella branscher som kämpar för överlevnad i en marknad som krymper med befolkningen. Det handlar om, till exempel, lokala hantverkare, servicebutiker, transportörer och enskilda entreprenörer.

Den offentliga sektorn är överdimensionerad i förhållande till befolkningen, med höga fasta kostnader och allt större utmaningar att rekrytera kompetens. Kommunerna hålls uppe av statens utjämningssystem och olika stöd, vilket gör dem kroniskt beroende av externt ekonomiskt tillskott. Den lokala ekonomin är mycket sårbar: ett fåtal nyare jobb inom exempelvis vindparksdrift och säsongsbetonad turism har inte förmått vända helheten när grundläggande sysselsättning fortsatt försvinna.

Arbetsmarknadsläget i Scenario D är paradoxalt. Öppen arbetslöshet ligger på en måttlig nivå, men det beror snarare på att många i arbetsför ålder redan har lämnat regionen än på att det finns jobb åt dem som är kvar. Sysselsättningsgraden bland kvarboende har ändå sjunkit, eftersom jobbtillfällena minskat i samma takt som folkmängden. Kvarvarande invånare försörjer sig ofta genom kombinationer av deltids- och säsongsarbeten eller pendlar till jobb utanför kommunerna.

Utmaningen att upprätthålla lokalt näringsliv är monumental: nyföretagandet är nästintill stillastående, och investeringar utifrån lyser med sin frånvaro då investerare drar sig från regioner med kraftig befolkningsnedgång. Sammantaget är inlandets ekonomiska situation i Scenario D ytterst sårbar. Uthålligheten beror nästan uteslutande på externa faktorer (som statliga transfereringar och pensionsutbetalningar) och den vilja som kvarvarande invånare visar för att hålla lokalsamhället vid liv.

Begränsade möjligheter kvarstår dock. Några inlandskommuner försöker skapa nischade överlevnadsstrategier, till exempel att vårda det som finns kvar av turism och lokal livsmedelsproduktion, men dessa insatser är småskaliga och isolerade. Digital teknik används för att dryga ut inkomster genom distansjobb, men dessa bringar inte mycket lokal skattebas. I bästa fall ger digitaliseringen enskilda hushåll möjlighet att bo kvar, vilket mildrar befolkningsfallet.

Offentliga aktörer fokuserar på att sanera ekonomin och prioritera kärnverksamheter, snarare än att investera i nya projekt. Sammanfattningsvis är Scenario D en dyster bild där inlandets näringsliv har krympt till en mycket smal, traditionell kärna, men där anpassningsvilja och projektsökeri hos de få kvarvarande aktörerna ändå håller igång viss verksamhet. Hos den kvarvarande befolkningen finns dock en djup sammanhållning och uthållighet, vilket hjälper regionen att överleva, om än på sparlåga, trots de dubbla motgångarna i ekonomin och demografins tillbakagång.

EXEMPEL PÅ PERSONA

**Gunnar, 78 år, bor i en by
utanför Bräcke**

"Gunnar har bott i samma hus sedan 1970-talet. Förr fanns skola, butik och småföretag i närheten. Nu är de inte kvar. Hemtjänsten kommer, men tiderna varierar eftersom personalen kör långa sträckor mellan de kvarboende. Läkarbesök kräver planering flera veckor i förväg och barnbarnen bor i Sundsvall och Östersund. Grannarna hjälps fortfarande åt med snöskottning, ved och skjuts, men de blir äldre. Gunnar använder surfplatta för vissa ärenden, men tycker att mycket har blivit krångligare när telefonnummer ersatts av appar och opersonliga AI-tjänster."

Demografisk omvandling

Regionen har några tiotusentals invånare färre 2035 jämfört med 2025, motsvarande ett tapp på 20–30 procent i vissa kommuner. Utflyttningen har fortsatt nästan obönhörligt: framför allt har de yngre generationerna lämnat, och lediga hus står tomma eller fungerar som fritidsboende.

Inlandets befolkning krymper drastiskt i Scenario D. De senaste decenniernas kraftiga utflyttning fortsätter och tilltar, framför allt har nästan en hel generation yngre människor lämnat regionen. Hela samhällen avfolkas; i många byar står husen tomma, övergivna eller används endast som fritidshus. Befolkningen i de sex kommunerna har minskat radikalt, i vissa fall med en fjärdedel eller mer, och regionen har tvingats krympa till en historiskt låg folkmängd. De invånare som trots allt är kvar är koncentrerade till några få centralorter, medan flera mindre samhällen har blivit i det närmaste spökbyar.

Åldersstrukturen är extremt skev. Andelen äldre är rekordhög, i många byar består merparten av befolkningen nu av pensionärer, medan barn och unga är mycket få. När stora 40-talist- och 50-talistkullar gått i pension och sedan bortfallit finns inga yngre generationer som tar vid. Många nyligen ledigblivna bostäder har inte hittat nya bofasta ägare.

Utflyttningen har skapat en negativ spiral: utan jobb och service saknar de unga incitament att stanna, vilket minskar underlaget ytterligare, varpå ännu fler lämnar. En utbredd framtidsmisstro har fått fäste i regionen, drivet av upplevelsen att inget nytt kommer och inget blir bättre. Det lilla som återstår av befolkningen måste kämpa med en drastiskt reducerad kompetensbas, krympande skatteintäkter och allt sämre service.

Detta är en accelererande utarmning: i takt med att invånare försvinner försvagas orternas sociala och ekonomiska liv, vilket i sin tur skyndar på vidare utflyttning. Scenario D är med andra ord en bild av regional avveckling: en dystopi där inlandet får se befolkning och resurser tyna bort, och kommunerna främst hanterar fortlöpande neddragningar i stället för att planera för utveckling.

Digital omställning och uppkoppling

Digitala framsteg har i Scenario D inte kunnat vända den negativa utvecklingen. Trots att en grundläggande internetinfrastruktur finns på plats i de flesta centralorter saknas den mänskliga och ekonomiska kritiska massan för att digitaliseringen ska ge något verkligt uppsving. De få hushåll som finns kvar har i regel tillgång till bredband, men många äldre saknar digital vana och digitala e-tjänster förblir underutnyttjade.

Marknadsmässigt finns liten lönsamhet att upprätthålla avancerade digitala tjänster i de glest befolkade områden som återstår, vilket ökar gapet till mer tätbefolkade områden. Kommunerna å sin sida saknar resurser och kompetens att fullt ut omsätta digital teknik i effektiva lösningar, de får snarare koncentrera sig på att sköta det mest basala. Kort sagt har digitaliseringen i Scenario D marginaliserats: den är närvarande i form av grundläggande infrastruktur, men dess potential förblir i stor utsträckning outnyttjad i ett inland som redan kommit in i en negativ spiral.

Offentliga resurser och infrastruktur

Scenario D präglas av en radikal avveckling av kommunal service och infrastruktur. Skolor och kommundelskontor stängs i stor skala, vårdcentraler skärs ned till ett minimum och ambulerande lösningar har blivit norm: exempelvis ersätter mobila vårdteam och distansbesök stora delar av den lokala sjukvården, och elever i glesbygden har vant sig vid långa bussresor eller digital undervisning i stället för byskolor. Många småbyar har helt tappat sin kommersiella service: lanthandlar har försvunnit, och kvarvarande hushåll får förlita sig på varubussar, postorder och leveranstjänster för basala behov.

Den fysiska infrastrukturen underhålls bara sparsmakat: nyckelsträckor och centralorternas vägar hålls i körbart skick, medan vägar till småbyar ofta degraderats till grus och potthål utan resurser för upprustning. Samma sak gäller teknisk infrastruktur: elnät och bredband dras in eller lämnas orörda i ytterområden som tömts på folk, även om de fortsatt upprätthålls på basnivå i centralare områden. Kommersiell service är i stort sett förpassad till regionens stadskärnor och utanför inlandet, vilket betyder att boende behöver resa allt längre för arbete, handel och andra tjänster.

Denna drastiska reträtt av service och underhåll är en oåterkallelig konsekvens av gleshetskostnader som blivit omöjliga att bära: med allt färre invånare tvingas kommunerna att prioritera hårt och överge ambitionen att erbjuda likvärdig service i hela området. Scenario D är således ett skräckexempel på hur lokalsamhällen kan hamna i en ond cirkel av avtagande service och infrastruktur, vilken i sin tur driver fortsatt utflyttning och ökar inlandets beroende av de externa regioncentra för all nödvändig service.

Klimatförändringar och grön omställning

Scenario D präglas av uteblivna gröna investeringar och begränsade effekter av klimatomställningen. Jämtlands inland har gått miste om stora klimatsatsningar, då nya gröna industriprojekt valde mer centrala och växande regioner i stället. Inget av de stora, energi- och klimatdrivna industriprojekten etablerades lokalt: stötestenar som investerarens tvekan och lokala acceptansproblem gjorde att de gick regionen förbi.

Klimatförändringarnas fysiska effekter fortsätter i bakgrunden med ytterligare mildare vintrar och förändrade nederbördsmonster, vilka fortsätter att urholka vinterturismen och ställer krav på anpassningar (utan att regionen har resurser att investera i dem). Men i stort spelar klimatomställningen marginellt varken bu eller bä för inlandet. Inga väsentliga fördelar, som uppsving i hållbar turism eller framtidsindustrier, har materialiserats, och ändå drabbas regionen av anpassningskostnader (som isiga vintervägar, sämre snöföre) utan att få motsvarande vinster.

Kort sagt: I Scenario D är inlandet i stort utelämnat från den gröna omställningens möjligheter. Regioner varken gynnas av några substantiella gröna investeringar eller ny teknik (de mest intressanta projekten hamnade annorstädes) och drar därmed ingen ekonomisk nytta av omställningen. Klimatpolitikens positiva momentum som syns i andra delar av landet mynnar inte ut i nya jobb eller inflyttare till inlandet, och eventuella platsspecifika fördelar (som att regionen inte riskerar havsnivåhöjningar) är ringa tröst i stort. Grön omställning var en av inlandets få hoppfulla utsikter, men i det här scenariot har denna chans gått förlorad, vilket ytterligare cementerar de andra negativa trenderna.

Lokalsamhälle och attraktivitet

I Scenario D har det lokala engagemanget nästan klingat av och det sociala kapitalet eroderat. De få invånare som finns kvar orkar inte längre hålla igång föreningsliv och gemensamma aktiviteter med allt färre händer. Civilsamhället är tungt drabbat av utmattning och befolkningsminskning, och endast i enstaka byar finns fortfarande envisa eldsjälar som fortsätter kämpa mot strömmen. I övrigt har synonymen "var och en får klara sig själv" blivit ett skrämmande normalt synsätt i vardagen. Mellanmänniska band som en gång var starka har försvagats rejält. Många som blivit kvar uppskattar fortfarande trivselsvärdet i den lugna, naturnära livsstilen, men samhörigheten i byarna är i stor utsträckning försvunnen och isoleringen bland invånarna märkbart ökad.

Kommunal samverkan existerar bara i nödvändig form, och präglas av defensiv överlevnad. Visserligen måste kommunerna samarbeta för att överhuvudtaget kunna upprätthålla vissa funktioner, till exempel genom att dela personal och administrativt stöd över kommungränserna, men varje kommun är till syvende och sist upptagen av sin egen dagliga krishantering. En rådande känsla av uppgivenhet hos beslutsfattare och invånare hämmar alla försök till kreativa gemensamma initiativ. I det offentliga samtalet dominerar de akuta utmaningarna: skolstängningar, serviceförsvinnanden och brist på resurser utkonkurrerar allt som handlar om framtidsambitioner. I frustrationens kölvatten har även populistiska tongångar funnit fäste i lokalpolitiken, med ökad konfliktnivå och polarisering som följd. Scenario D:s lokalsamhällen har med tiden förlorat mycket av sin sammanhållning och attraktionskraft, vilket fullbordar den negativa spiral som både föder och förstärker regionens övriga tillbakagång.

Variationer inom regionen

Scenario D kännetecknas av en kraftig intern koncentration, där befolkning, service och återstående arbetstillfällen i allt högre grad samlas i några få centralorter. Utvecklingen är särskilt påtaglig i de minst integrerade kommunerna, där avstånden till regionala noder är stora och alternativen få. I dessa områden har landsbygdsbefolkningen minskat kraftigt, och kommunerna söker nya, mer begränsade roller i ett läge där traditionella funktioner har gått förlorade. Många mindre orter saknar i praktiken egen bärkraft och har svårt att upprätthålla grundläggande service eller lokalt näringsliv.

Relativt sett har kommuner med närhet till starkare regionala centra klarat sig något bättre, tack vare bättre tillgänglighet och vissa kvarvarande kopplingar till arbetsmarknad och service utanför den egna

kommunen. Här finns i några fall inpendling, säsongsvis turism eller andra smala stabiliserande faktorer, men även i dessa delar är utvecklingen svagt negativ eller stagnerad. Sammantaget innebär Scenario D att skillnaderna inom regionen fördjupas: några få orter fungerar som sista hållpunkter, medan stora ytor i inlandet successivt tappar sin befolkning och funktion.

Internationellt exempel

Vidin (Bulgarien)

- Gles region i nordvästra Bulgarien, en gång strategiskt viktig vid Donau, men idag landets mest ekonomiskt utsatta provins.
- Ekonomin krympte (industrin försvann, jordbruket kunde inte absorbera arbetskraft) och regionens befolkning halverades på några decennier, med en av landets snabbaste befolkningsminskningar.
- Fortlöpande utflyttning (unga utvandrade till storstäder eller utomlands) lämnade kvar en kraftigt åldrande befolkning, i många byar nästan enbart äldre. Service och företag stängde: storskaliga investeringsprojekt hamnade i stället i mer centrala områden.
- **Resultat:** Vidinregionens utflyttning förvärrade den ekonomiska kollapsen. Regionen blev allt mer beroende av statliga bidrag och EU-stöd, samtidigt som ingen ny näringslivsmodell kunde ersätta den gamla industrins bortfall.
- **Lärdom:** En region i utdragen dubbeltillbakagång demonstrerar hur inte ens bättre infrastruktur (till exempel ny bro över Donau 2013) eller kulturarv kan stoppa en negativ spiral av avfolkning och avindustrialisering, när inga alternativa tillväxtmodeller uppstår. Exemplet bekräftar Scenario D:s logik där hushållen varken får levebröd eller incitament att stanna kvar i regionen.

5.3 Sammanfattning av scenarier

Tabell 5. En sammanfattad jämförelse av de fyra framtidsscenarierna.

Trendområde/ scenariodimension	Scenario A: Diversifierat uppsving	Scenario B: Försiktigt lyft	Scenario C: Status quo	Scenario D: Dubbel tillbakagång
Näringslivets strukturomvandling och arbetsmarknad	Nya företag i flera branscher etableras (till exempel inom areella näringar, förädlad skogsråvara, upplevelse/turism, bioekonomi, IT-konsulter) En bredare näringslivsbas minskar beroendet av enskilda, större arbetsgivare Stärkt skattekraft i kommunerna genom fler sysselsatta och breddad ekonomi	Stora investeringar inom till exempel energiproduktion (vindkraft, vattenkraft, bioenergi), besöksnäring samt offentliga etableringar (så som militär verksamhet eller myndigheter) Framväxt av kluster kring större etableringar Begränsad jobbtillväxt: många arbetsplatser är kapital- eller kompetensintensiva Förbättrad skattekraft i vissa kommuner, men ojämnt fördelat mellan orter	Fortsatt tyngdpunkt i traditionella näringar (till exempel skogsbruk, offentlig sektor, basbesöksnäring) Begränsad förnyelse: få nya investeringar och svagt nyföretagande Viss tillväxt av platsberoende arbete, utan lokal förankring Svag utveckling av skattekraft: skattebasen hålls uppe av pensioner och externa inkomster	Fortsatt utarmning av näringslivet. Endast små traditionella företag kvar Inga nya investeringar eller nyetableringar Arbetsmarknaden är nästan obefintlig, arbetsplatser saknas Kommunerna starkt beroende av statliga stöd för att klara ekonomin
Demografisk omvandling	Utflyttningen har vänt och unga stannar. Fler återvänder efter att ha flyttat från Jämtland tidigare Vissa orter får ett ökat antal invånare	Befolkningen minskar i inlandet. Yngre invånare och familjer söker sig i hög grad till mer urbana miljöer Åldersstrukturen är fortsatt ogynnsam	Befolkningen stabiliseras genom inflyttning av distansarbetare och pensionärer Åldersstrukturen är fortsatt ogynnsam	Befolkningen krymper dramatiskt och regionen ser en extrem åldrande befolkningsstruktur Invånarna koncentreras till centralorterna, medan stora delar av inlandet avfolkas nästan helt

Trendområde/ scenariodimension	Scenario A: Diversifierat uppsving	Scenario B: Försiktigt lyft	Scenario C: Status quo	Scenario D: Dubbel tillbakagång
Digital omställning och uppkoppling	Fullt utnyttjad digital infrastruktur (genom bredband/5G, e-tjänster, coworkinghubbar, fjärrundervisning, e-handel, automation)	Avancerad digital infrastruktur kring större etableringar. Ojämnt utnyttjande av digitala möjligheter i övrigt	Digital infrastruktur möjliggör boende och arbete, men ger begränsad effekt på lokala jobb	Digital infrastruktur finns men är underutnyttjad. Kommunerna saknar resurser att investera i digitala lösningar
Offentliga resurser och infrastruktur	Basservice är bevarad och utvecklas	Service (till exempel skolor, vård, handel) koncentreras till större orter och ekonomiska noder	Service upprätthålls genom samlokalisering och lokala lösningar (servicepunkter, delade funktioner)	Basservicen avvecklas. Infrastruktur underhålls endast i nyckelområden. Hushållen tvingas förlita sig på regionala centralorter
Klimatförändringar och grön omställning	Gröna industrisatsningar sker (till exempel inom vindkraft, solenergi, bioenergi, proteinbaserad odling, träbyggande)	Gröna industrisatsningar sker inom storskaliga energiprojekt. Hög produktivitet men begränsad sysselsättningseffekt	Få större gröna investeringar: omställningen ger små direkta ekonomiska effekter	Storskaliga gröna investeringar uteblir
Lokalsamhälle och attraktivitet	Modern livskvalitet i form av arbete, boende och fritid, kombinerat med närhet till natur	Minskad lokal service i mindre orter: ökat beroende av resor och pendling	Ökat beroende av ideella insatser och lokalt engagemang för att klara vardagen	Civilsamhällets engagemang är utmattat. Kommunerna saknar kraft för gemensamma initiativ
Variationer inom regionen	Större tätorter växer. Mer perifera orter stabiliseras	Större tätorter växer. Skillnaderna i livskvalitet ökar mellan olika delar av regionen	Attraktiva boendemiljöer (till exempel fjällnära och pendlingsnära orter) står starkare. Fortsatt koncentration: vissa orter stärks medan andra tappar funktioner	Befintlig befolkning och service är starkt koncentrerade till någon enstaka centralort. Övriga orter och byar i inlandet är nästan helt tömda på invånare

6. Diskussion och reflektioner

Med denna rapport har de sex inlandskommunerna fått en gemensam, faktabaserad bild av nuläget, en strukturerad trendanalys och fyra utmanande framtidsscenarier. Processen har kombinerat dataanalys och lokalt delägarskap: trendanalysen har gett en analytisk grund, scenarioplaneringen har hjälpt oss att synliggöra olika ytterligheter och den gemensamma workshopen har förankrat bilderna i lokal verklighet.

Tillsammans bildar detta ett diskussionsunderlag som underlättar robust strategiutveckling. Scenarierna är inte prognoser utan verktyg för att planera under osäkerhet, testa strategier och belysa möjligheter och risker. De bidrar med en gemensam tankekarta och skapar ett analytiskt mellanrum där kommunerna kan föra samtal om framtiden utifrån samma referensram.

Utvecklingen: öppen eller förutbestämd? En grundfråga som väcks är i vilken utsträckning inlandskommunerna aktivt kan forma sin utveckling i ljuset av de större megatrenderna. Analysen visar att många drivkrafter är externa (globala demografiska skiften, klimatomställning, med mera). Dessa kan enskilda kommuner inte styra, men samtidigt är utvecklingen inte förutbestämd: scenarierna erbjuder tydliga exempel på hur framtiden kan se olika ut beroende på hur centrala faktorer faller ut och på hur lokala aktörer agerar.

På marginalen finns alltså handlingsutrymme. Till exempel beror befolkningsutvecklingen inte enbart på globala megatrender, utan också på kommunernas förmåga att attrahera nya invånare och hålla kvar de som finns. När utmaningarna är stora och delvis gemensamma får kommunernas aktiva val, samarbeten och prioriteringar allt större betydelse för utfallet.

Proaktiva strategier: att påverka det påverkbara. Att scenarierna är öppna understryker att framtiden i viss mån är formbar: inlandet är inte en passiv mottagare av megatrender, utan aktörerna kan påverka hur omvärldens strömningar slår lokalt. Samtidigt ligger mycket utanför direkt kontroll. Utmaningen blir därför att både vara realistisk och proaktiv.

Kommunerna behöver ha beredskap för olika utfall, men också ambition att själva driva utvecklingen i önskad riktning. Inom Hub2030 behöver vi därför fråga oss: Vilka beslut kan vi fatta nu för att främja gynnsamma scenarier och mildra de ogynnsamma? Här kan scenariobilderna utgöra vägledning. Scenarierna antyder att robusta strategier för inlandet bör omfatta såväl åtgärder som bygger motståndskraft som satsningar på nya möjligheter:

- **Robust samhällsstruktur:** Planera nu för att service ska fungera även med minskat underlag, exempelvis genom fortsatt stöd till digitala och samordnade serviceformer, men ge också utrymme för mer offensiva, expansiva lösningar där det är möjligt (till exempel nya servicemodeller eller mobilitetslösningar i de centralorter som kan växa).
- **Kompetensförsörjning:** Samverka med regionala aktörer för att trygga bemanningen av kärnverksamheter (till exempel genom utökade insatser för rekrytering och utbildning lokalt). Detta är en prioritet i alla framtidslägen.
- **Digital inkludering:** Utnyttja digitaliseringen för att underlätta boende och företagande i glesbygd, och stötta samtidigt invånare och företag att ta till sig digitala verktyg för att undvika en digital klyfta.

- **Lokal attraktionskraft:** Fortsätt utveckla regionens "mjukare" konkurrensfördelar, så som boendemiljö, natur, trygghet och gemenskap, för att öka inflyttning och återvändande. Stötta samtidigt lokala företag och civilsamhälle att hålla ut under svåra perioder, så att en social infrastruktur finns kvar för att möta nya invånare.
- **Regionalt samarbete:** Samordning över kommungränserna blir centralt för att hushålla med resurser och dela på lösningar. Tillsammans kan inlandskommunerna tala med en samlad röst gentemot region och stat för att driva viktiga frågor som att få del av omställningsinvesteringar och gynnsamma regelverk, vilket ökar det lokala manöverutrymmet.

Sammanfattningsvis visar scenarioanalysen att Jämtlands inland står inför utmaningar men att framtiden är delvis öppen. Om rätt åtgärder vidtas, kan utvecklingskurvorna böjas i positiv riktning. Scenarierna illustrerar att insatser för robusthet (som hållbar servicestruktur, digital inkludering, civilsamhällesstöd och samverkan) har effekt oavsett utfall och ger kommunerna mer handlingsutrymme. Likaså pekar scenarierna på möjligheter att påverka de mer oförutsägbara drivkrafterna. Till exempel kan kloka insatser inom utbildning, bostäder eller marknadsföring locka fler att stanna kvar eller flytta in, vilket lindrar demografiska risker.

Den kanske viktigaste insikten är dock att inget scenario är oundvikligt: genom att proaktivt förbereda sig för utmaningar och samtidigt agera på sina styrkor, kan inlandskommunerna påverka vilken riktning utvecklingen tar.

Rapporten kan förhoppningsvis användas i det fortsatta arbetet med att ta fram konkreta strategier på kommun- och länsnivå. Vi rekommenderar att kommunerna inom Hub2030 fortsätter att driva det scenariobaserade arbetet vidare tillsammans, med scenarierna som gemensam referensram. Varje kommun kan översätta scenarierna till sin egen kontext och analysera vad respektive scenario innebär för dem. Därigenom kan robusta och lokalt anpassade strategier identifieras, och åtgärder som klarar flera utvecklingsvägar sättas in.

Genom att tidigt reflektera över olika framtidsbanor ökar möjligheterna att agera proaktivt och forma utvecklingen snarare än att bara reagera när trenderna redan satt sig. Hub2030 har därmed skapat en plattform för inlandskommunerna att möta framtiden med en blandning av förutseende och handlingskraft, där välgrundade beslut idag skapar handlingsutrymme och hållbara samhällen imorgon.

Litteraturförteckning

Forskningstexter

Barca, F. (2009). An Agenda for a Reformed Cohesion Policy: A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations. Europeiska kommissionen.

Johansson, M. (2013). Regional utveckling och ny ekonomisk geografi. Tidskrift för samhällsplanering, 2013(4), 10–19.

Krugman, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. Journal of Political Economy, 99(3), 483–499.

Myrdal, G. (1957). Economic Theory and Under-developed Regions. London: G. Duckworth.

OECD (2020). Rural Well-being: Geography of Opportunities. Paris: OECD Publishing.

Plan (2017). Scenarioplanering i samhällsbyggnad: vinster och utmaningar. Tidskriften Plan, nr 3–4/2017.

Rittel, H.W.J. & Webber, M.M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. Policy Sciences, 4(2), 155–169.

Syssner, Joseфина (2018). Mindre många: Om anpassning och utveckling i krympande kommuner. Årsta: Dokument Press.

Tillväxtanalys (2019). Koncentreras framtiden till städerna? Analys av regionala tillväxtmönster.

Planeringsunderlag, analys och statistik

Analysportal Norr (2025). Attrahera och etablera kompetens. [Samlingssida].

Analysportal Norr (2026). Fakta, statistik och analys för Jämtland, Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland.

Analysportal Norr (2026). Kompetensförsörjning – rapporter för kommunerna i Jämtland Härjedalen.

Bergs kommun (2025). Bygdernas utvecklingsplaner.

Bergs kommun (2024). Plan för kommersiell service i Bergs kommun för åren 2024 – 2030.

Bergs kommun (2024). Program för strategisk utveckling i Bergs kommun 2024.

Bergs kommun (2020). Tillväxtprogram 2040.

Bergs kommun (2026). Översiktsplan för Bergs kommun 2040.

Bräcke kommun (2019). Fördjupad översiktsplan för Bräcke kommun 2030.

Bräcke kommun (2023). Lägesbild och utvecklingsplan Bräcke kommun 2023/2024.

Bräcke kommun (2018). Program för ett blomstrande näringslivsklimat i Bräcke kommun 2025.

Forslinsfabriken (2021). Analys: Framtidens företagande på landsbygd. Rapport [Region Jämtland Härjedalen].

Företagarna (2025). Företagarfakta 2025 – Bräcke kommun.

Hub2030 (2026). Jämförelse mellan sex kommuner: Sammanfattning samt skillnader och likheter inom: Servicepunkter, Beredskap och Besöksnäring.

Härjedalens kommun (2025). Kommunal serviceplan för Härjedalens kommun 2025–2030.

Härjedalens kommun (2020). Kvarstannar-, in- och utflyttarenkäten. [Nordanalys].

Härjedalens kommun (2025). Lokalt utvecklingsarbete.

Härjedalens kommun (2020). Härjedalens riktlinje för befolkningsutveckling 2020–2030.

Härjedalens kommun (2020). Översiktsplan Härjedalens kommun 2040 (antagen 2020).

Kommunförbundet Jämtland Härjedalen (2026). Demografisk utveckling i Jämtlands län [Presentation].

Krokoms kommun (2024). Avtal om Leverans av Servicepunktsfunktion.

Krokoms kommun (2015). Framtidsplan – Översiktsplan för Krokoms kommun.

Krokoms kommun (2023). Handlingsplan 2024–2025: Kommersiellt serviceprogram.

Krokoms kommun (2023). Serviceprogram: Kommersiellt serviceprogram.

Krokoms kommun (2019). Tillväxtstrategi – Mot minst 16 000 invånare.

Leader 3sam (2023). Strömsund – Ragunda: Lokal utvecklingsstrategi 2023 – 2027.

Leader Mittland Plus (2025). Projekt inom programperioden 2014-2020.

Leader Mittland Plus (2025). Projekt inom programperioden 2023-2027.

Länsstyrelsen Jämtlands län (2022). Regional statistikdatabas och nyckeltal för Jämtlands län.

Oxford Research (2026). Sterkere i LAG: Distriktssatsingen i LAG – slutrapport.

PTS (2023). Bredbandskartläggning: Tillgång till bredband i gles- och landsbygd 2022–2023.

Region Jämtland Härjedalen (2021). Smart specialiseringsstrategi för Jämtlands län.

Region Jämtland Härjedalen (2022). Tillväxtprogram Jämtland Härjedalen 2022–2025.

Ragunda kommun (u.d.). Handlingsplan för näringsliv och utveckling i Ragunda kommun.

Ragunda kommun (2016). Kommersiell serviceplan.

Ragunda kommun (2020). Program för näringsliv och utveckling i Ragunda kommun.

Ragunda kommun (2021). Ragunda 2035 – Strategisk plan och vision.

Region Jämtland Härjedalen (2020). Regional utvecklingsstrategi 2050 – En nytänkande och hållbar region att leva, verka och utvecklas i.

SCB (2025). Befolkningsframskrivning 2025–2035: Jämtlands län.

SCB (2022). Befolkningsstatistik för Jämtlands län 2022.

SCB (2023). Statistikdatabasen: Demografiska trender 2023.

SCB (2026). Medborgarundersökning. [Kolada].

SMHI (2023). Klimatanpassning i Jämtlands län: Klimatförändringar och effekter.

Strömsunds kommun (2025). Anpassningsprogram för Strömsunds kommun.

Strömsunds kommun (2025). Näringspolitiskt program 2025–2028.

Strömsunds kommun (2025). Utvecklingsstrategi Strömsund 2030 – Vägval för framtiden.

Sweco (2021). Scenarioanalys för Jämtlands län: befolkning, näringsliv och infrastruktur.

Tillväxtverket (2022). Hållbar regional utveckling – statistik över glesbefolkade kommuner.

Öhrvall, R. (2020). Digitalisering och distansarbete i glesbygd: Potential och utmaningar. Internetstiftelsen.

WSP (2020). Strukturanalys för Jämtlands län – Regionala utvecklingsförutsättningar i Jämtland Härjedalen.

Övriga underlag

ESF (2025). Programbeskrivning ESF+ 2021–2027: Samverkan och Hållbart Arbetsliv. Programområde D: Utveckla den strukturella kapaciteten i Mellersta Norrlands glesa geografi.

Europeiska kommissionen (2021). En långsiktig vision för EU:s landsbygdsområden – för starkare, sammanlänkade, resilianta och välmående landsbygdsområden 2040 (COM(2021) 345 final). Bryssel: Europeiska kommissionen.

Hub2030 (2025). Ansökan om stöd – Förstudie Programområde D: Utveckla den strukturella kapaciteten i Mellersta Norrlands glesa geografi.

SOU 2017:1. För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Stockholm: Näringsdepartementet.

Trafikverket (2023). Nationell transportplan 2022–2033: Infrastruktur i glesbygd.

wsp

